

2021

МОТОЦИКЛООР ҮЙЛДЭГДСЭН
ЗАМ ТЭЭВРИЙН ОСОЛ
ГЭМТЛИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ,
АЮУЛГҮЙ БАЙДЛЫН
СУДАЛГАА

АГУУЛГА

БҮЛЭГ 1. ТАНИЛЦУУЛГА	6
1.1 Судалгааны ажлын үндэслэл, хэрэгцээ шаардлага	6
1.2 Зорилго	6
1.3 Судалгааны хамрах хүрээ	6
1.4 Судалгааны арга зүй.....	6
БҮЛЭГ 2. ХУУЛЬ ЭРХ ЗҮЙН ОРЧИН	8
2.1 Баримт бичгийн шинжилгээ	8
БҮЛЭГ 3. МОНГОЛ УЛСЫН МОТОЦИКЛИЙН ХЭРЭГЛЭЭ ӨНӨӨГИЙН БАЙДАЛ	13
3.1 Монгол улсын замын хөдөлгөөний ерөнхий нөхцөл байдал.....	13
3.2 Бүлгийн дүгнэлт.....	17
БҮЛЭГ 4. МОТОЦИКЛООР ҮЙЛДЭГДСЭН ЗАМ ТЭЭВРИЙН ОСОЛ ГЭМТЭЛ, НАС БАРАЛТЫН НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ, ЧИГ ХАНДЛАГА.....	18
4.1 Мотоциклоор үйлдэгдсэн зам тээврийн ослын тоо, чиг хандлага	18
4.2 Мотоциклоор үйлдэгдсэн зам тээврийн ослын хэлбэр шалтгаан, нөхцөл ...	Error! Bookmark not defined.
4.3 Мотоциклоор үйлдэгдсэн зам тээврийн осолд өртөж амь насаа алдсан нөхцөл байдал	Error! Bookmark not defined.
4.4 Зам тээврийн осолд өртөж хүнд гэмтэх, амь насаа алдахад нөлөөлсөн хүчин зүйлс	23
4.5 Бүлгийн дүгнэлт.....	26
БҮЛЭГ 5. МОТОЦИКЛ ХУДАЛДААЛАГЧДЫН МЭДЭЭЛЭЛ	27
5.1 Мотоцикл болон сэлбэг хэрэгсэл худалдаалагчдын мэдээлэл	27
5.2 Бүлгийн дүгнэлт.....	32
БҮЛЭГ 6. ОЛОН УЛСЫН ЭРХ ЗҮЙН БАРИМТ БИЧИГ	33
6.1 Замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлын судалгааны хүрээлэнгээс гарсан мотоцикл хэрэглэгчдэд зориулсан аюулгүй байдлын зөвлөмж – МАЛАЙЗ	33
6.2 Олон улсын стандартчилалын байгууллага / ISO /.....	37
6.3 Тээврийн хэрэгслийн салбарын дүрмийг зохицуулах бүх дэлхийн форум (WP29).....	43
6.4 СИТА ЗӨВЛӨМЖ №5 - L төрөл ангиллын тээврийн хэрэгслийн техникийн хяналт үзлэг	46
6.5 Замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлыг хангах, түүнээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохицуулж буй гадаад орнуудын хууль тогтоомж, эрх зүйн орчин	47
6.6 Бүлгийн дүгнэлт.....	Error! Bookmark not defined.
БҮЛЭГ 7. ЕРӨНХИЙ ДҮГНЭЛТ	51

БҮЛЭГ 8. ХАВСРАЛТ МАТЕРИАЛЫН ЖАГСААЛТ	52
8.1 Автотээврийн хэрэгслийн техникийн хяналтын үзлэг хийх заавар. Ерөнхий шаардлага MNS 5011:2020.....	52
8.2 MNS ISO 5751-2:2016 Мотоциклын резин дугуй ба обуд (метрийн цуврал). 2-р хэсэг: Резин дугуйны хэмжээ ба даац	52
8.3 MNS 6629:2016 Автотээврийн хэрэгсэл. Мотоцикл, мопедын жолооч болон зорчигчийн хамгаалах малгай, шилэн нүүрэвч	52
8.4 MNS ISO 6725:2016 Авто тээврийн хэрэгсэл. Хоёр дугуйтай мопед болон мотоциклын хэмжээс. Нэр томъёо ба тодорхойлолт	52
8.5 Мотоцикл хэрэглэгчдийн талаарх мэдлэг, хандлага, дадлыг тодруулах сэтгэл ханамжийн судалгааны асуумж	Error! Bookmark not defined.
8.6 Мотоцикл хэрэглэгчдийн талаарх мэдлэг, хандлага, дадлыг тодруулах сэтгэл ханамжийн судалгааны тайлан	52

ТОВЧИЛСОН ҮГСИЙН ЖАГСААЛТ

ЗХАБ – Замын хөдөлгөөний аюулгүй байдал

ЗХД- Замын хөдөлгөөний дүрэм

ЗГ- Засгийн газар

АТҮТ – Автотээврийн Үндэсний Төв

ААНБ – Аж ахуй нэгж байгууллага

ХХК- Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани

ЗТО- Зам тээврийн осол

ГССҮТ- Гэмтэл согог судлалын үндэсний төв

СМТСА - Статистик мэдээлэл тандалт судалгааны алба

НҮБ- Нэгдсэн Үндэсний Байгууллага

БНХАУ – Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улс

ОУХТ – Олон улсын худалдааны төв

ДЭМБ - Дэлхийн Эрүүл Мэндийн Байгууллага

ТХҮ –Техникийн хяналтын үзлэг

ГРАФИКАН МЭДЭЭЛЛИЙН ЖАГСААЛТ

График 1. Авто замын сүлжээ.....	13
График 2. 2019 онд мал тооллогоор бүртгэгдсэн мотоцикл болон автотээврийн хэрэгслийн бүртгэл мэдээллийн санд бүртгэгдсэн мотоциклийн тоон харьцуулалт ...	14
График 3. Бүртгэлтэй мотоциклийн тоо	14
График 4. Нийт бүртгэлтэй мотоциклийн насжилт	15
График 5. Нийт бүртгэлтэй мотоцикл үйлдвэрлэсэн улсаар	15
График 6. Техникийн хяналтын үзлэгийн хамрагдалт.....	15
График 7. 2020 онд нийт импортоор орж ирсэн мотоциклийн үйлдвэрлэгч улс	16
График 8. Сүүлийн 3 жил импортоор орж ирсэн мотоциклийн тоо болон Автотээврийн хэрэгслийн бүртгэл мэдээллийн санд бүртгэгдэж буй мотоциклийн тоон харьцуулалт	16
График 9. Осол, гэмтлийн тандалт судалгааны 2019 оны тайлангаас.....	18
График 10. Мотоциклоор үйлдэгдсэн ЗТО-ын бүртгэгдсэн тоо.....	19
График 11. Амь насаа алдсан хүний тоо	19
График 12. Мотоциклоор үйлдэгдсэн ЗТО-ын зорчих хэсгээр 2019 – 2020 оны байдлаар	20
График 13. Ослын хэлбэр	20
График 14. Амь насаа алдсан иргэдийн	20
График 15. Бүртгэлд хамрагдсан байдал	20
График 16. Гэмтэж бэртсэн хүний тоо.....	21
График 17. 2020 онд бүртгэгдсэн осол /сараар/.....	22
График 18. Мотоциклоор үйлдэгдсэн ЗТО-ын хэлбэрүүд /2020 он/.....	22
График 19. Бүртгэлтэй тээврийн хэрэгслийн тоо	33
График 20. Ослын тоо	33

ХҮСНЭГТЭН МЭДЭЭЛЛИЙН ЖАГСААЛТ

Хүснэгт 1. Мотоциклоор үйлдэгдсэн зам тээврийн ослын бүртгэгдсэн тоо, осолд өртсөн хүн амь насаа алдсан, гэмтсэн байдал.....	19
Хүснэгт 2. 2020 онд хамгийн их осолд холбогдсон мотоциклийн марк загвар.....	22
Хүснэгт 3. Мотоцикл, мопедтой холбоотой 43.140 бүлгийн 89 стандарт.....	37
Хүснэгт 4. WP29-ийн "L" төрөл ангиллын 31 шаардлага	44

ЗУРГАН МЭДЭЭЛЛИЙН ЖАГСААЛТ

Зураг 1. “Нарны буман гэрэл” ХХК-ийн мотоцикл, сэлбэгийн худалдаа	27
Зураг 2. Даюун компанийн чанарын гэрчилгээнүүд	28
Зураг 3. Нарантуул ОУХТ-ийн мотоцикл, сэлбэгийн худалдаа	29
Зураг 4. Өгөөмөр захын сэлбэг худалдаа	29

БҮЛЭГ 1. ТАНИЛЦУУЛГА

1.1 Судалгааны ажлын үндэслэл, хэрэгцээ шаардлага

Монгол¹ улсад нийт 67.513 мотоцикл бүртгэлтэй үүний 9812 буюу 10.2% нь нийслэлд 57701 буюу 89.8% нь орон нутагт бүртгэлтэй байна. Улсын хэмжээнд 2020 онд мотоциклоор үйлдэгдсэн зам тээврийн осол 442 бүртгэгдэж 104 хүний амь нас хохирч 338 хүн гэмтэл бэртэл авсан бол 2019 онд мотоциклоор үйлдэгдсэн зам тээврийн осол 489 бүртгэгдэж, 122 хүний амь нас хохирч, 273 хүн гэмтэл бэртэл авчээ. Тухайн ослын 84.9 хувь нь орон нутагт бүртгэгдсэн байна.

Мөн 2019² онд Гэмтэл согог судлалын үндэсний төвийн хийсэн судалгаагаар гэмтэл, хордлого гадны шалтгаант нас баралтын тэргүүлэх 5 шалтгааны нэг нь зам тээврийн осол 19.7% буюу 2-р байрт, 2020 оны хагас жилийн байдлаар 16.5%-иар 3-р байрт оржээ. Тэр дундаа мотоциклийн зам тээврийн осол нь нийт гарсан ЗТО-ын 27.1%-ийг дангаараа эзэлж байна.

1.2 Зорилго

Манай улсад мотоциклоор үйлдэгдэж буй зам тээврийн осол их гарч байгаа шалтгаан, түүнд нөлөөлөх хүчин зүйлсийг статистик тоон мэдээлэл болон холбогдох бодлогын бичиг баримтын хүрээнд нөхцөл байдлыг тодорхойлж дүн шинжилгээ хийх

1.3 Судалгааны хамрах хүрээ

- ✓ Мотоциклийн худалдаа эрхлэгч иргэн, ААНБ
- ✓ Сэлбэгийн худалдаа эрхлэгч иргэн, ААНБ
- ✓ Гаалийн ерөнхий газрын статистик мэдээлэл
- ✓ Цагдаагийн ерөнхий газрын статистик мэдээлэл
- ✓ АТҮТ-ийн бүртгэл мэдээллийн санд бүртгэлтэй мотоцикл эзэмшигчид

1.4 Судалгааны арга зүй

Судалгаанд ажиглалт, анкет ярилцлага болон бичиг баримт судлалын арга ашиглаж, санал асуулгын хуудсаар мэдээллээ цуглуулж, түүвэр судалгааны аргын тусламжтайгаар олон улсын аргачлалын дагуу анхдагч мэдээлэлд тоон болон чанарын боловсруулалт хийж, үр дүнг гаргасан.

Тоон судалгаа:

Гаалийн ерөнхий газар, мотоциклийн худалдаа эрхлэгч иргэн, ААНБ болон Цагдаагийн ерөнхий газар, Автотээврийн үндэсний төв зэрэг байгууллагуудын статистик мэдээлэл тэдгээрийн хамтын оролцоо, санал дүгнэлтэд тулгуурлан цуглуулсан судалгааны тоон мэдээллийн нэгдсэн бааз бүрдүүлэн судалгааны дүгнэлтэд ашигласан болно.

¹ Тээврийн цагдаагийн алба статистик тоон мэдээлэл - 2018, 2019 он

² ГССҮТ-ийн Статистик мэдээлэл тандалт судалгааны албаны “Осол гэмтлийн тандалт судалгаа”-ны тайлан

Судалгааны тоон мэдээллийн нэгдсэн баазын түүврийн эх олонлогийн хэмжээг дараах томъёогоор тооцож тодорхойлов.

Энэхүү түүвэрлэлт нь 95%-ийн үнэн магадлалаар 1%-ийн алдааны хязгаартайгаар тогтоов.

$$\text{Томъёолбол: } n = \left(\frac{z(1-\frac{\alpha}{2})^2}{e} \right)$$

Судалгааны тоон мэдээллийн нэгдсэн баазын түүврийн олонлогийн хэмжээг дээрх томъёогоор тооцож тодорхойлохдоо нийт 67781 эх олонлогоос санамсаргүй түүвэрлэлтийн аргаар төлөөлөх чадвартай 88 түүврийг сонгон авч судалгаанд хамрууллаа.

Санал асуулгын хуудас:

Судалгаанд хамрагдах иргэдэд хариулахад энгийн, харилцан уялдаатай, хоёрдмол ойлголт төрүүлэхгүйгээр байж дутуу хариулсан зарим асуудлыг нөхөх боломжийг хариултын дүнгээс бүрдүүлэх, мэдээллийн санг оновчтой үнэн зөв бүрдүүлэх зорилгоор тоон судалгаанд дараах хэсгүүдээс бүрдсэн санал асуулгын хуудсыг боловсруулан холбогдох судалгаанд ашигласан болно. Үүнд:

- Үндсэн мэдээлэл: мотоциклийн ашиглалтын хугацаа, насжилт, хамгаалах хэрэгслийн хэрэглээ, хандлага, чанар аюулгүй байдал, ... гэх мэт
- Туслах мэдээлэл: харьяалал, импортлогдсон огноо, жолоодох эрхийн үнэмлэх, техникийн хяналтын үзлэгийн хамрагдалт, мотоцикл сэлбэг хэрэгслийн худалдаа үнэ, ... гэх мэт

Дээрх мэдээллийг 25 хэмжигдэхүүн бүхий асуумж бэлтгэн телефон утас ашиглан мэдээллийг цуглуулан EXCEL програм хангамжийг ашиглан боловсруулж, гарсан үр дүнг тайланд оруулж мөн дэлгэрэнгүй тайланг бүрэн эхээр нь хавсарган оруулсан.

Мэдээллийн чанар, логик уялдаа холбоо, хариултын боломжит байдлыг шалгах, тандах зорилгоор АТҮТ-ийн автотээврийн хэрэгслийн бүртгэл мэдээллийн санд бүртгэлтэй мотоцикл эзэмшигч 20 иргэнээс туршилтын судалгааг авав. Туршилтын судалгааны явцад хийсэн ажиглалт, олж авсан мэдээллийн үндсэн дээр санал асуулгын хуудсанд зохих өөрчлөлт оруулан эцсийн хувилбарыг тогтсон.

БҮЛЭГ 2. ХУУЛЬ ЭРХ ЗҮЙН ОРЧИН

2.1 Баримт бичгийн шинжилгээ

Баримт бичгийн судалгаанд дүн шинжилгээ хийхдээ холбогдох хууль, стандарт дүрэм, журмаас мотоциклтой холбоотой зүйл заалтуудыг түүвэрлэн гаргалаа. Эрх зүй, бодлогын баримт бичгүүдэд мотоциклийн эрх зүйн зохицуулалтад зориулан тусгасан ямар ямар зүйл заалтууд байгааг судаллаа. Үүнд:

Эрх зүйн баримт бичгүүдэд мотоциклтой холбоотой зүйл заалтуудыг дэлгэрэнгүйгээр харуулбал:

1. ЗХАБ-ын тухай хууль – 2015 он

3.1.11. “явган зорчигч” гэж замаар явган яваа /зам дээр ажил үүрэг гүйцэтгэж яваагаас бусад / хүн, жагсаалаар яваа болон хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний тэргэнцэртэй, түүнчлэн тэрэг түрж, чарга чирж, мотоцикл, мопед, унадаг дугуйг хөтөлж замаар яваа хүнийг.

2. Автотээврийн тухай хууль – 1999 он

17.1. Автотээврийн хэрэгслийн хүн амын эрүүл мэнд, байгаль орчинд нөлөө үзүүлэх сөрөг хүчин зүйлсийн зөвшөөрөгдөх хэмжээний түвшин, тээвэрлэлтийн болон техник ашиглалтын шаардлагыг хангасан байдалд жилийн турш техникийн хяналт хийж гэрчилгээ олгоно

17.2. Техникийн хяналтын үзлэг хийсэн гэрчилгээнд заасан хугацаанд техникийн хяналтад ороогүй автотээврийн хэрэгслийг /байлдааны тусгай зориулалттайгаас бусад/ замын хөдөлгөөнд оролцохыг хориглоно.

17.4. Ашиглагдаж байгаад импортоор орж ирсэн тээврийн хэрэгслийг техникийн оношлогоонд оруулж, стандартын шаардлага хангуулсны дараа улсын бүртгэлд бүртгэж, дугаар олгоно.

171.1. Монгол Улсад бүртгэлтэй аж ахуйн нэгж, байгууллага, хувь хүн тээврийн хэрэгсэл өмчилж авснаас хойш 72 цагийн дотор, ашиглалтаас хассанаас хойш нэг сарын дотор аймаг, нийслэл дэх автотээврийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын харьяа байгууллагад бүртгүүлнэ.

3. Зөрчлийн тухай хууль – 2017 он

14.7.21 Мотоцикл, мопедын жолооч, эсхүл зорчигч хамгаалалтын малгай өмсөөгүй бол хүнийг арван нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.

4. Автотээврийн хэрэгслийг техникийн хяналтын үзлэгт оруулах давтамж, оношилгооны төлбөрийн хэмжээг шинэчлэн батлах тухай - Засгийн газрын 2016 оны 213 дугаар тогтоол

2. Автотээврийн хэрэгслийг үйлдвэрлэсэн оноос хойшхи 2 жилд техникийн хяналтын үзлэгт оруулахгүйгээр зөвхөн автотээврийн хэрэгслийн тооллогод хамруулж байсугай.

Тээврийн хэрэгслийн төрөл	Тухайн жилд үзлэгт оруулах давтамж	Нэг удаагийн төлбөрийн хэмжээ /төгрөгөөр/
Мотоцикл	1	10000

5. Автотээврийн хэрэгслийн техникийн байдалд тавих ерөнхий шаардлага MNS 4598 : 2011

13.1 Жолооны механизм:

Жолооны механизм баруун ба зүүн гар тийш 25 градус эргэх ба жолоочид аль ч чиглэлд гараа тавих зай хангалттай байх ёстой. Гар нь жолоочийн суудлаас дээш 300 мм-ээс илүүгүй өндөртэй, гар хоорондын зай нь 550 мм-ээс их байна.

13.2.1 Мотоцикл хоёр тусдаа удирдлага бүхий ажлын тоормостой байх ба эдгээр нь доод тал нь холбогдсон дугуйндаа үйлчилж байна. Тоормосны идэвхжил 50%-иас доошгүй байна.

13.2.2 Тоормосны удаашралт нь хоёр дугуйтай мотоциклд 5,5м/сек², шаахайтай мотоциклд 5м/сек² байна.

13.3 Цахилгаан тоноглол:

Мотоцикл нь холын гэрэл, ойрын гэрэл, оврын урд гэрэл, оврын хойд гэрэл, дугаарын гэрэл, арын ойлгогч улаан гэрэл, зогсолтын гэрэл тус бүр нэг ба дуут дохиотой байна. Мотоциклын шаахай оврын урд ба хойд гэрэл тус бүр нэгтэй байна.

13.4 Явах анги:

Дугуйн хээний гүн 0,8 мм-ээс багагүй байна.

6. MNS ISO 3833 : 2010 Автотээврийн хэрэгсэл. Төрөл, нэр томьёо, тодорхойлолт

3.4 **МОПЕД** - 50 см³ -ээс илүүгүй ажлын багтаамжтай дотоод шаталтат хөдөлгүүр бүхий, хоёр буюу гурван дугуйтай, техникийн хурд нь цагт 50 км-ээс ихгүй тээврийн хэрэгсэл.

3.5 **МОТОЦИКЛ** (Нэр томьёо “n”) - шаахайтай буюу шаахайгүй, өөрийн жин нь 400 кг-аас хэтрэхгүй хоёр ба гурван дугуйтай тээврийн хэрэгсэл. 3.4-д тодорхойлсон мопедыг энэ тодорхойлолтод хамруулахгүй.

7. Автотээврийн хэрэгслийн техникийн хяналтын үзлэг хийх заавар. Ерөнхий шаардлага MNS 5011:2020 / Хавсралт # 1/

8. MNS ISO 5751-2 : 2016 Мотоциклын резин дугуй ба обуд (метрийн цуврал). 2-р хэсэг: Резин дугуйны хэмжээ ба даац - / Хавсралт # 2/

9. MNS 6629 : 2016 Автотээврийн хэрэгсэл. Мотоцикл, мопедын жолооч болон зорчигчийн хамгаалах малгай, шилэн нүүрэвч - / Хавсралт # 3/

10. MNS ISO 6725:2016 Авто тээврийн хэрэгсэл. Хоёр дугуйтай мопед болон мотоциклын хэмжээс. Нэр томьёо ба тодорхойлолт - /Хавсралт # 4/

11. Замын хөдөлгөөний дүрэм – 2018 он

1.2.25. “мотоцикл” гэж хөдөлгүүрийн ажлын багтаамж буюу чадал, эсхүл техникийн дээд хурд нь мопедынхоос илүү, хоёр дугуйт механикжсан тээврийн хэрэгслийг. Энд өөрийн жин нь 400 кг (ачааны зориулалттай бол 550 кг)-аас хэтрэхгүй гурван дугуйт болон мотоциклийн төрлийн жолооны залууртай дөрвөн дугуйт механикжсан тээврийн хэрэгсэл мөн хамаарна;

2.1. Механикжсан тээврийн хэрэгслийг дор дурдсанаар ангилна:

А-мотоцикл;

2.3. “А”, “В”, “С”, “М” ангилал болон “С1” дэд ангиллын тээврийн хэрэгсэл жолоодох эрхийг арван найм, “D” ангилал болон “D1” дэд ангиллын тээврийн хэрэгсэл жолоодох эрхийг хорин нэгээс дээш насны хүнд олгоно.

3.4. в/ мотоцикл, мопед жолоодохдоо хамгаалах малгайг зааврын дагуу өмсөх, хамгаалах малгай өмсөөгүй зорчигч тээвэрлэхгүй байх;

5.2. Харанхуй үед гэрэлтүүлэггүй замд болон үзэгдэлт хангалтгүй нөхцөлд зорчих хэсгийн зах буюу хөвөөгөөр явах тохиолдолд явган зорчигч нь жолоочид харагдах нөхцөлөө сайжруулах үүднээс аль болох тод гэгээлэг өнгийн, боломжтой бол гэрэл ойлгох шинж чанар бүхий хувцас хэрэглэл, эд зүйлстэй явбал зохино. Мотоцикл, мопед, унадаг дугуй түрж яваа хүн тээврийн хэрэгслийнхээ гэрэлтүүлэх хэрэгсэл, гэрэл ойлгуурыг халхлахгүй явна.

6.1 б/ мотоцикл, мопедоор зорчихдоо хамгаалах малгайг зааврын дагуу өмсөх;

9.16. Өдрийн цагт дараах тохиолдолд тээврийн хэрэгслийн ойрын гэрлийг асааж хөдөлгөөнд оролцоно:

а/ мотоцикл, мопед жолоодож яваа үед;

11.2. Эгнээний хилийг тэмдэглэсэн зорчих хэсэг дээр жолооч тээврийн хэрэгслээрээ тухайн эгнээг голлож явна. Байр эзлэхийн тулд тэмдэглэлийг давахдаа энэ дүрмийн 2 дугаар хавсралтын 1.4, 1.5 заалтыг баримтална. Хоёр дугуйт мотоциклийн жолооч эгнээг голлон дангаараа эзэлж явах эрхтэйгээс гадна мөн нэг эгнээнд хоёроос илүүгүй мотоцикл зэрэгцэн явж болно.

12.5. Дараах тохиолдолд тээврийн хэрэгслийн хурдыг дор дурдсанаас хэтрүүлэхгүйгээр сонгож явна:

б/ мотоцикл, чиргүүлтэй автомашин суурин газрын гадна цагт 60 км, тууш замд цагт 80 км;

14.3. Зогсоолд байрлуулах хэлбэр буюу байршлын хилийг 7.6.а-7.6.и нэмэлт тэмдэг буюу 1.1 тэмдэглэлээр заасан байвал уг тэмдэг, тэмдэглэлийн дагуу тээврийн хэрэгслийг байрлуулж зогсооно. 7.6.б, 7.6.в, 7.6.е-7.6.и нэмэлт тэмдэг бүхий зогсоолд суудлын автомашин, мотоцикл, мопед, унадаг дугуйг зорчих хэсэгтэй хиллэсэн явган хүний зам дээр гаргаж (унуулж) зогсоохыг зөвшөөрнө.

22.6. Дараахь тохиолдолд механикжсан тээврийн хэрэгсэл чирэхийг хориглоно:

в/ хоёр дугуйтай мотоциклоор буюу хоёр дугуйтай мотоциклыг;

23.9. Дараахь тохиолдолд хүн тээвэрлэхийг хориглоно:

д/ ачааны мотоциклын тэвшинд;

е/ 10 хүртэлх насны хүүхдийг мотоциклын арын суудалд;

24.7. Суудлын автомашин, мотоциклоор түүний овроос уртаашаа буюу өргөөшөө 0.4 м-ээс илүү гарсан ачаа тээвэрлэхийг хориглоно.

27.1. Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт замын хөдөлгөөнд оролцох механикжсан тээврийн хэрэгсэл болон чиргүүл нь холбогдох эрх бүхий байгууллагаас олгосон улсын бүртгэлийн дугаарын тэмдэгтэй байх бөгөөд дугаарын тэмдгийг MNS4410 стандартын дагуу байрлуулсан байна.

в/ тээврийн хэрэгслийн техникийн байдалд тавих стандартын шаардлагыг хангахгүй буюу энэ дүрмийн 4 дүгээр хавсралтад заасан эвдрэл, гэмтэл, техникийн зөрчилтэй, эсхүл зохих журмын дагуу улсын бүртгэлд хамруулаагүй, бүртгэлийн дугаарын тэмдэггүй, тогтоосон хугацаанд техникийн хяналтын үзлэгт оруулаагүй буюу тэнцээгүй, автотээврийн болон өөрөө явагч хэрэгслийн татвар, агаарын бохирдлын төлбөрөө төлөөгүй, мөн энэ дүрмийн 3 дугаар хавсралтад заасан шаардлагын дагуу зохих таних тэмдгийг байрлуулаагүй тээврийн хэрэгслийг замын хөдөлгөөнд оролцуулахгүй байх;

12. ЗХД-ийн Хавсралт 4 - Тээврийн хэрэгслийг ашиглахыг хориглох эвдрэл, гэмтэл, техникийн зөрчлийн жагсаалт

Тээврийн хэрэгслийн техникийн байдалд тавих стандартын шаардлагыг хангахгүй буюу дор дурдсан эвдрэл, гэмтэл, техникийн зөрчилтэй автомашин, чиргүүл, мотоцикл, мопед, трактор болон өөрөө явдаг машин механизмыг ашиглахыг хориглоно:

2.2. Үйлдвэрээс хийгдсэн хүчлүүр (мотоциклын хувьд зөөллүүр) ажиллахгүй буюу байхгүй болсон;

3.1. Дугуйн хээний гүн нь газарт тулах хэсгээрээ дор дурдсан хэмжээнээс бага болсон буюу үйлдвэрээс тогтоосон элэгдлийн тэмдэглэгээний хязгаарт хүрсэн:

Мотоцикл, мопед- 0.8 /дугуйны хээний гүн мм/

6.10. Мотоцикл, мопедын жолооч, зорчигчийн хамгаалах малгай нь MNS 6629 стандартын шаардлагыг хангахгүй байх;

6.11. Мотоцикл, мопедод зориулалтын гишгүүр, зорчигчийн бариул байхгүй болсон;

6.16. Гурав буюу дөрвөн дугуйт мотоциклд ослын зогсолтын тэмдэг байхгүй;

13. Автотээврийн хэрэгслийн техникийн хяналтын үзлэг явуулах журам - Зам, тээврийн сайдын 2013 оны 10 дугаар сарын 21-ны өдрийн 232 дугаар тушаалын нэгдүгээр хавсралт

4.1. Автотээврийн хэрэгслийг өмчлөгч, эзэмшигч иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага нь нийтийн тээврийн үйлчилгээний автотээврийн хэрэгслийг хагас жил тутам, бусад автотээврийн хэрэгслийг жилд нэг удаа тогтсон хугацаанд үзлэгт хамруулна.

4.2. Дараах тохиолдолд энэхүү журмын 4.1-т заасан хугацааг үл харгалзан автотээврийн хэрэгслийг техникийн хяналтын үзлэгт хамруулна.

4.3. Техникийн хяналтын үзлэгт орохын өмнө жолоочийн хариуцлагын даатгалд хамрагдсан баримт бичгийг бүрдүүлсэн байна.

4.4. Автотээврийн хэрэгсэл өмчлөгч, эзэмшигч нь технологийн картын дагуу үзлэг хийхийг шаардаж дутуу буюу чанаргүй үйлчилгээ үзүүлсэн гэж үзвэл гомдлоо автотээврийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллагад гаргаж шийдвэрлүүлнэ. Үйлчилгээтэй холбоотой гомдлыг холбогдох байгууллага 14 хоногийн дотор шалгаж хариу өгнө.

14. Автотээврийн хэрэгслийн бүртгэл хөтлөх, улсын дугаар олгох журам - Зам, тээврийн хөгжлийн сайдын 2020 оны 11 сарын 18-ны өдрийн А/ 222 тушаалын хавсралт

12.1.7. Мотоциклийн улсын бүртгэлийн дугаарыг “Автотээврийн хэрэгсэл. Төрөл, нэр томъёо, тодорхойлолт” MNS ISO 3833:2010 стандартын 3.5-д заасан мотоциклд;

15. Жолоодох эрхийн үнэмлэх олгох журам - Хууль зүйн сайдын 2015 оны 8 дугаар сарын 28-ны өдрийн А/189 дүгээр тушаалын нэгдүгээр хавсралт

2.1.1. жолоодох эрхийн мэргэжлийн шалгалтад тэнцсэн иргэнд тохирох ангиллын үндэсний жолоочийн үнэмлэх олгох;

3.1. Тээврийн хэрэгсэл жолоодох эрхийн шалгалт өгч тэнцсэн иргэнд дараах материалыг үндэслэн үндэсний жолоочийн үнэмлэх олгоно:

3.1.1. иргэний үнэмлэх, гадаадын иргэн бол гадаад паспорт;

3.1.2. тээврийн хэрэгсэл жолоодох эрхийн шалгалт авах журамд заагдсан үнэлгээний хуудас;

3.1.3. эрүүл мэндийн тодорхойлолт;

3.1.4. өнгөт цээж зураг 3x4 хэмжээтэй, 1 хувь;

3.1.5. үнэмлэхний үнэ төлсөн баримт.

3.1.6. Гадаад улсын жолоочийн үнэмлэхний Монгол хэл дээр хөрвүүлсэн баталгаат орчуулга. /гадаад улсын жолоодох эрхийн үнэмлэх солих тохиолдолд/

16. Автотээврийн хэрэгслийн жолооч бэлтгэх журам - ДБ-ийн сайд, боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны сайдын хамтарсан 2001 оны 108/115 тоот тушаалын нэгдүгээр хавсралт

Нэг. Нийтлэг үндэслэл

Жолоочийн үнэмлэх нь автотээврийн хэрэгслийн төрөл зориулалтаас хамааран "А", "В", "С", "Д", "Е" ангилалтай байна. А, В ангиллын болон трактор, өөрөө явдаг машин, механизмын жолооч болохоор бие даан зохих бэлтгэл хийсэн иргэн өөрийн хүсэлтээр хууль тогтоомжийн шалгалтад шууд орох эрхтэй ба жолоодлогын дадлагын сургалтын хөтөлбөрийг хангасан байна.

17. Төрөөс автотээврийн салбарт баримтлах бодлого (2018-2026) - Засгийн газрын 2018 оны 321 дүгээр тогтоолын хавсралт

2.3.6.4. Үйлдвэрлэгчээс баталгаат автотээврийн хэрэгсэл, сэлбэгийг хэрэглэгчид шууд хүргэх тогтолцоог бүрдүүлэх, баруун гар талдаа жолооны хүрдтэй болон насжилт өндөртэй тээврийн хэрэгслийн импортыг хязгаарлах замаар автотээврийн хэрэгслээс үүдэлтэй осол, байгаль орчинд үзүүлж буй сөрөг нөлөөллийг бууруулах.

2.3.7.3. Тээврийн хэрэгслийн хийц, технологийн онцлогт тохирсон техникийн хяналтын үзлэг, засвар, үйлчилгээний төрлийг нэмэгдүүлэх.

БҮЛЭГ 3. МОНГОЛ УЛСЫН МОТОЦИКЛИЙН ХЭРЭГЛЭЭ ӨНӨӨГИЙН БАЙДАЛ

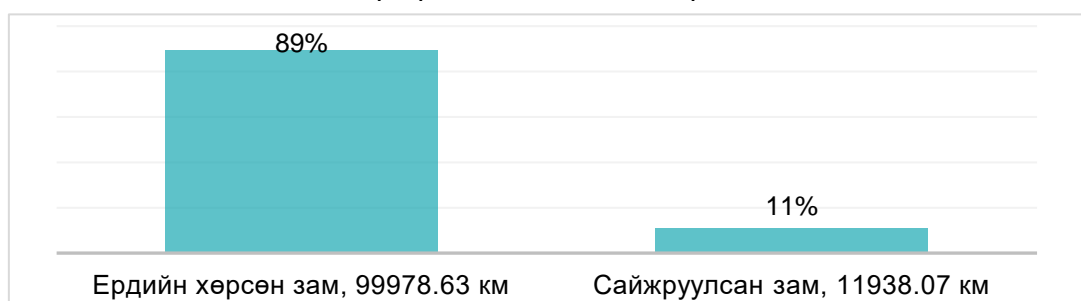
3.1 Монгол улсын замын хөдөлгөөний ерөнхий нөхцөл байдал

Замын хөдөлгөөний ерөнхий нөхцөл байдлыг “хүн - тээврийн хэрэгсэл – зам орчин” гэсэн бүрэлдэхүүн хэсэгт авч үзлээ.

Зам: Монгол Улс 1.6 сая хавтгай дөрвөлжин километр нутагтай, дэлхийд газар нутгийнхаа хэмжээгээр 19 дугаарт жагсдаг. Монгол улсын авто замын сүлжээний нийт урт 2020 онд 111916.7 км байгаагийн 99978.63 км нь буюу 89% нь ердийн хөрсөн, 11938.07 км буюу 11% нь сайжруулсан зам байна.

Нийт сайжруулсан замын 10125 км буюу 84.8% -ийг хатуу хучилттай, 1207.9 км буюу 10.1%-ийг хайрган хучилттай, 604.9 км буюу 5.1%-ийг сайжруулсан хөрсөн зам эзэлж байна.

График 1. Авто замын сүлжээ

Хүн: Монгол Улсад 2020 оны жилийн эцсийн байдлаар 3 сая 357 мянга 542³ хүн оршин сууж байгаагийн 68.9% буюу 2,316.499 нь хотод, 31% буюу 1,041.043 нь хөдөө орон нутагт оршин сууж байна.

2019 онд улсын хэмжээнд 171 мянган малчин өрх тооллогод хамрагджээ. Үүнээс мотоциклтой өрхийн тоо 51.7% буюу 88.8 мянга болж 2018 оныхоос 5.2 мянга буюу 6.3 хувиар өссөн байна⁴. Малчид сүүлийн 10 жилд морины оронд мотоциклоор малдаа явах, сумын төв, аймгийн төв орох зэрэг өдөр тутмын хэрэгцээндээ мотоциклийг тогтмол хэрэглэх болжээ. Малчин өрхийн мотоциклийн эрэлт, хэрэгцээг нэг хүчин зүйлийн регрессийн аргаар⁵ тодорхойлвол жилд дундажаар 30 мянган мотоциклийн эрэлт үүсдэг байна.

2019 оны мал тооллогоор бүртгэгдсэн малчин өрхийн мотоциклийн тоо 90.175 байсан бол “Автотээврийн үндэсний төв”-ийн бүртгэл мэдээллийн санд 47.9% буюу 46951⁶ нь бүртгэгдсэн байна.

³ <https://www.1212.mn>

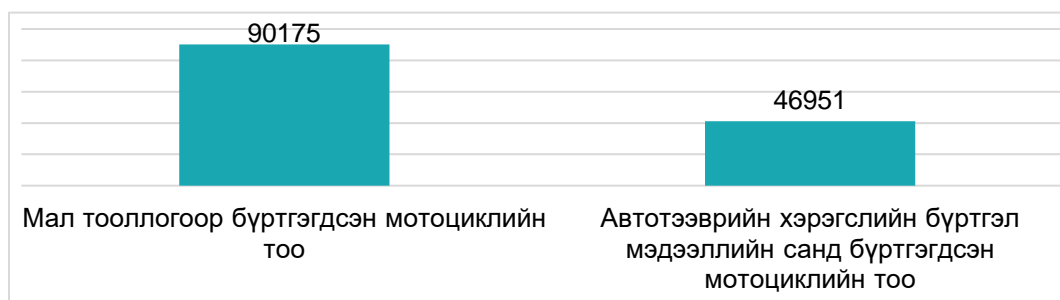
⁴ Монгол улсын үндэсний статистикийн хороо, Хөдөө аж ахуйн салбарын танилцуулга 2019,

⁵ РЕГРЕССИЙН ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ГОЛ ЗОРИЛГО нь статистик хамааралтай үзэгдэлүүдээс ямар нэгэн хамааралын хэлбэрийг тодорхойлох, энэхүү хамаарал нь өгөгдсөн туршилтын болон хэмжилтийн утгуудтай хэр нийцэж байгааг тогтоосны үндсэн дээр тохирох тэгшитгэлийг гарган авч, прогноз болон бусад судалгаанд хэрэглэхэд оршино.

$y = p_1x + p_2$

⁶ <https://www.transdep.mn/>

График 2. 2019 онд мал тооллогоор бүртгэгдсэн мотоцикл болон автотээврийн хэрэгслийн бүртгэл мэдээллийн санд бүртгэгдсэн мотоциклийн тоон харьцуулалт

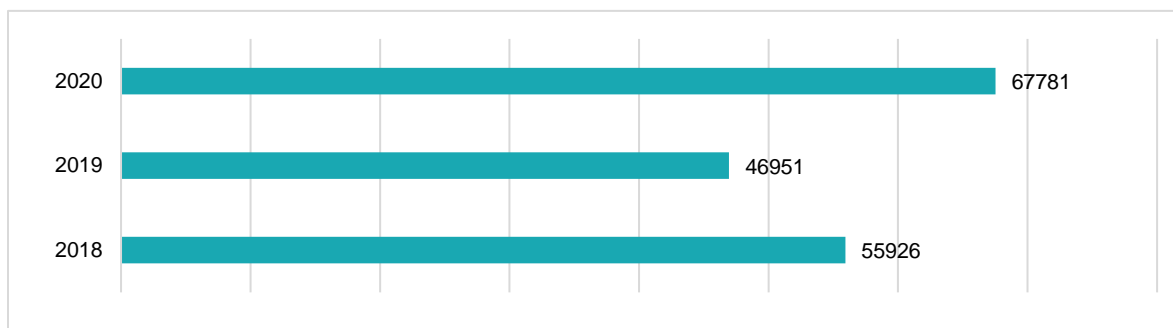
Эх сурвалж: www.1212.mn

Мотоцикл хэрэглэгчдийн талаарх мэдлэг, хандлага, дадлыг тодруулах судалгаанд оролцсон жолооч нарын 59%⁷ нь “А” ангилалын жолооны үнэмлэхтэй ба үлдсэн 41% нь үнэмлэхгүй мотоциклоо жолооддог байна. Үнэмлэхгүй хэрэглэгчдийн хувьд зөвхөн хөдөө малын бэлчээрт мотоциклоо ашигладаг учраас үнэмлэх авах шаардлагагүй гэж хариулсан байна. Сумын төв болон хот суурин газарт зорчихдоо авто машинаараа зорчдог гэжээ. Манай орны хувьд урин дулааны цагт гэлтгүй мотоциклийн хэрэглээ хөдөө орон нутагт хурдацтай нэмэгдэж, түүнийг дагасан зам тээврийн ослын тоо өсөх хандлагатай болж ирсэн. Хүмүүсийн ихэнх нь мотоциклийг өөрсдөө жолоодож сурчих нь амархан мэт боддогоос үнэмлэхгүй мотоциклоо жолоодож буй иргэдийн эзлэх хувь өндөр байх талтай.

Тээврийн хэрэгсэл:

2020 онд нийт бүртгэлтэй 67781 мотоциклийн 85.4% нь буюу 57947 орон нутагт, 14.6% нь буюу 9834 Улаанбаатар хотод бүртгэлтэй байна. Бүртгэгдсэн нийт мотоциклын сүүлийн 3 жилийн тоон мэдээллийг доорх графикт дүрслэв.

График 3. Бүртгэлтэй мотоциклийн тоо

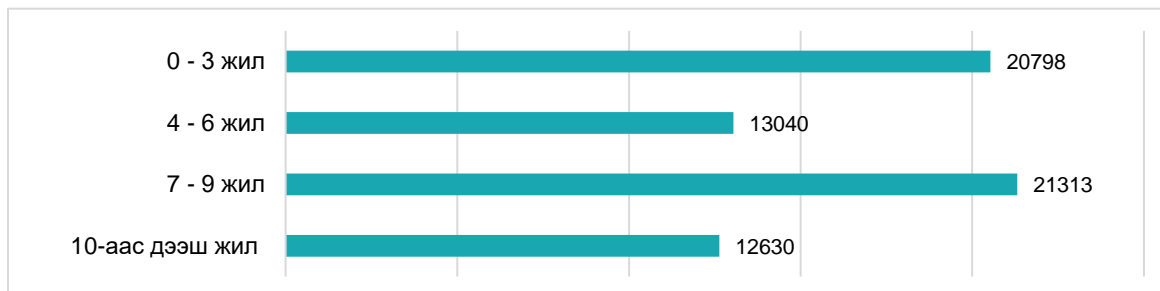

Эх сурвалж: www.1212.mn

Нийт бүртгэлтэй 67781 мотоциклийн 20798 буюу 28% нь 0-3 жил, 13040 буюу 20% нь 4-6 жил, 21313 буюу 33% нь 7-9 насжилттай, 12630 буюу 19% нь 10 ба түүнээс дээш жилийн насжилттай мотоцикл бүртгэлтэй байдаг байна.

⁷ Эх үүсвэр: Мотоцикл хэрэглэгчдийн талаарх хандлага, дадлыг тодруулах санал асуулга Q6-р асуумж

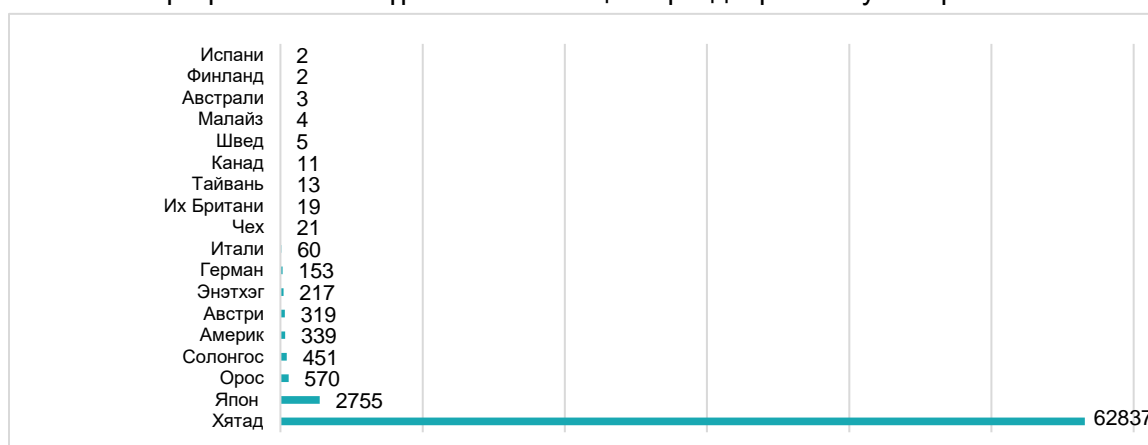
График 4. Нийт бүртгэлтэй мотоциклийн насжилт

Эх сурвалж: Автотээврийн хэрэгслийн бүртгэл мэдээллийн сан

Нийт бүртгэлтэй мотоциклийг үйлдвэрлэсэн улсаар харуулвал 92.7% нь Хятад, 7.3%-ийг бусад улс эзэлж байна.

График 5. Нийт бүртгэлтэй мотоцикл үйлдвэрлэсэн улсаар

Эх сурвалж: Автотээврийн хэрэгслийн бүртгэл мэдээллийн сан

Техникийн хяналт:

2020 онд 50939 мотоцикл техникийн хяналтын үзлэгт хамрагдсан нь нийт бүртгэлтэй 67781 мотоциклийн 75.1%-ийг эзэлж байна.

График 6. Техникийн хяналтын үзлэгийн хамрагдалт

Эх

сурвалж: Автотээврийн хэрэгслийн бүртгэл мэдээллийн сан

Мотоцикл хэрэглэгчдийн талаарх мэдлэг, хандлага, дадлыг тодруулах сэтгэл ханамжийн судалгаагаар техникийн хяналтын үзлэгтээ тогтмол хамрагддаг гэж 22.7% нь, 53.4% нь хамрагдаагүй, 23.9% хамрагдах хугацаа болоогүй гэжээ.

ТАЙЛБАР: “Автотээврийн хэрэгслийг техникийн хяналтын үзлэгт оруулах давтамж, оношилгооны төлбөрийн хэмжээг шинэчлэн батлах тухай - **ЗАСГИЙН ГАЗРЫН 2016 ОНЫ 213 ДУГААР ТОГТООЛЫН 2-Т ЗААСНААР** Автотээврийн хэрэгслийг үйлдвэрлэсэн оноос хойшхи 2 жилд техникийн хяналтын үзлэгт оруулахгүйгээр зөвхөн автотээврийн хэрэгслийн тооллогод хамруулж байсугай гэж заасантай холбоотой техникийн хяналтын үзлэгт хамрагддаггүй байна.”

Техникийн хяналтын үзлэгт хамрагдаагүй хэрэглэгчдийн хувьд дараах 3 шалтгааныг дурдсан. Үүнд:

1. Явуулын оношлогоо нь жилд ганцхан удаа ирдэг,
2. Явуулын оношлогооны хугацаа богино ирдэг,
3. Явуулын оношлогоо нь тохиромжгүй улиралд ирдэг,

Техникийн хяналтын үзлэг нь тухайн сумд жилд 1 удаа 2 хоногийн хугацаатай тэр дундаа хаврын улиралд малчдын ид ачаалалтай завгүй үед ирдэг учраас амжиж орж чаддаггүй байна. ТХҮ-т орох шаардлага үүсдэг ч нөхцөл, боломж бүрдэхгүй байгаа нь судалгааны явцад харагдаж байна.

Импортын мэдээлэл:

2020 онд Монгол улсад нийт 15 улсын 30808 мотоцикл импортлогдсоноос 91.6% нь Хятад улсаас, 1.8% нь Энэтхэг улсаас, 1.2% нь Япон улсаас, 0.2% нь Австри, 5.2% нь бусад улс орноос импортлогдсон байна.

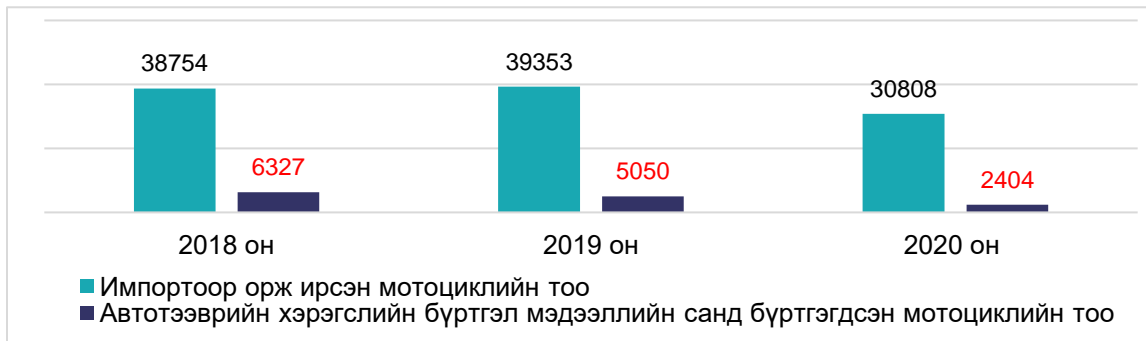
График 7. 2020 онд нийт импортоор орж ирсэн мотоциклийн үйлдвэрлэгч улс

Эх сурвалж: Гаалийн ерөнхий газрын бүртгэл мэдээллийн сан

2020 онд нийт импортоор орж ирсэн 30808 мотоциклийн 7.8% буюу **2404** нь Автотээврийн хэрэгслийн бүртгэл мэдээллийн санд бүртгэгдэж, 92% буюу **28404** нь бүртгэгдээгүй байна. Сүүлийн 3 жилд импортоор орж ирсэн мотоциклийн тоо болон бүртгэгдсэн мотоциклийн тоог доорх графикт харуулав.

График 8. Сүүлийн 3 жил импортоор орж ирсэн мотоциклийн тоо болон Автотээврийн хэрэгслийн бүртгэл мэдээллийн санд бүртгэгдэж буй мотоциклийн тоон харьцуулалт

Эх сурвалж: Гаалийн ерөнхий газрын бүртгэл мэдээллийн сан, Автотээврийн хэрэгслийн бүртгэл мэдээллийн сан

3.2 Бүлгийн дүгнэлт

Манай улсын автозамын сүлжээний нийт урт 111916.7 км бөгөөд үүнээс 11938.07 км буюу 11% нь сайжруулсан зам байна.

2020 онд нийт 67781 мотоцикл бүртгэл мэдээллийн санд бүртгэлтэй байна. Үүний 85.4% нь орон нутагт, 14.6% нь Улаанбаатар хотод ашиглагдаж байна. Үүнээс үзэхэд мотоциклийг голчлон хэрэглэгч нь орон нутагт харъяалалтай буюу малчин иргэд байна.

Жил бүр дундажаар 36 мянган мотоцикл импортоор орж ирж байгаа ч 5 мянга орчим нь Автотээрийн хэрэгслийн бүртгэл мэдээллийн санд бүртгэгдэж байна гэсэн статистик тоо гарч байна.

Эндээс харахад малчин өрхийн мотоциклийн тоо болон импортоор орж ирж буй мотоциклийн тоо жилээс жилд өсч байгаа ч бүртгэлжүүлэлт дутмаг байна. 2019 онд мал тооллогоор тоологдсон мотоциклийн 52% нь бүртгэл мэдээллийн санд бүртгэгдээгүй байгаа нь статистик тоон мэдээлэл бодитой гарахгүй байх, бүртгэлээр дамжуулан тээврийн хэрэгслийн техникийн аюулгүй байдлыг хянах боломжгүй нөхцөл байдал үүсч байна.

Мотоцикл хэрэглэгчдийн талаарх мэдлэг, хандлага, дадлыг тодруулах сэтгэл ханамжийн судалгаанд оролцогчдын 53.4% нь техникийн хяналтын үзлэгтээ хамрагдаагүй, 23.9% нь хамрагдах хугацаа болоогүй байгаа нь дараах шалтгаануудаас үүдэлтэй байдаг байна. Үүнд:

1. Явуулын оношлогоо нь жилд ганцхан удаа ирдэг,
2. Явуулын оношлогооны хугацаа богино ирдэг,
3. Явуулын оношлогоо нь тохиромжгүй улиралд ирдэг,
4. Автотээврийн хэрэгслийг техникийн хяналтын үзлэгт оруулах давтамж, оношилгооны төлбөрийн хэмжээг шинэчлэн батлах тухай - **ЗАСГИЙН ГАЗРЫН 2016 ОНЫ 213 ДУГААР ТОГТООЛЫН 2-Т ЗААСНААР** Автотээврийн хэрэгслийг үйлдвэрлэсэн оноос хойшхи 2 жилд техникийн хяналтын үзлэгт оруулахгүйгээр зөвхөн автотээврийн хэрэгслийн тооллогод хамруулж байсугай гэж заасантай холбоотой техникийн хяналтын үзлэгт хамрагддаггүй байна.

Энэ заалтаас шалтгаалан дийлэнх хятад мотоциклийн насжилт бага байдгаас техникийн хяналтын үзлэгт хамрагдахгүй насжилт дуусдаг. Тиймээс мотоциклийн насжилттай уялдуулан засгийн газрын 2016 оны 213 дугаар тогтоолын 2-р заалтад нэмэлт заалт оруулан мотоциклыг бүрэн бүртгэлжүүлэн хяналт тавьсанаар техникийн бүрэн бус байдлаас шалтгаалсан осол тодорхой хэмжээгээр буурах боломжтой гэж үзэж байна.

БҮЛЭГ 4. МОТОЦИКЛООР ҮЙЛДЭГДСЭН ЗАМ ТЭЭВРИЙН ОСОЛ ГЭМТЭЛ, НАС БАРАЛТЫН НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ, ЧИГ ХАНДЛАГА

4.1 Мотоциклоор үйлдэгдсэн зам тээврийн ослын тоо, чиг хандлага

ГССҮТ-ийн Статистик мэдээлэл тандалт судалгааны албаны “Осол гэмтлийн тандалт судалгаа”-ны тайланг авч үзэхэд: 2019 оны гэмтэл, хордлого гадны шалтгаант нас баралтын тэргүүлэх 5 шалтгаан:

1. Хорт бодист өртөх – 26,5%
2. Зам тээврийн осол – 19,7%
3. Амиа хорлох – 15,7%
4. Байгалийн хүчинд өртөх -7,6%
5. Бусдад хорлогдох – 7,4%

Уг тайлангаас харахад нийт гадны шалтгаант нас баралтын 19,7%-ийг эзэлж 2-р байранд орж байна. Өөрөөр хэлбэл Монгол улсад гадны шалтгаанаар нас барсан 5 хүн тутмын 1 нь зам тээврийн ослын улмаас амь эрсэджээ.

Мөн 2020 оны эхний 6 сарын осол гэмтлийн шалтгаант нас баралтын тэргүүлэх 5 шалтгааны 3-р байранд ЗТО оржээ:

1. Санамсаргүй хордох, хорт бодист өртөх -384 буюу 29,3%
2. Амиа хорлох -239 буюу 18,2%
3. Зам тээврийн осол- 216 буюу 16,5%
4. Хүчирхийлэл -98 буюу 7,5%
5. Байгалийн хүчинд өртөх -89 буюу 6,8%

2019 онд зам тээврийн ослын шалтгаант нас баралт тэр дундаа согтууруулах ундаа хэрэглэсэн үедээ зам тээврийн осолд орж нас барсан нийт тохиолдлын 27.1% мотоциклийн осолд орж нас баржээ.

График 9. Осол, гэмтлийн тандалт судалгааны 2019 оны тайлангаас

Эх сурвалж: ГССҮТ-ийн СМТСАлба

2019 онд ЗТО-ын улмаас гэмтсэн байдлыг харахад 10 хүн тутмын 3-4 нь суудлын машинтай явж байх үедээ, 2 нь явган явж байх үедээ, 2 нь мотоциклтой явж байх үедээ осолджээ. Үүнээс үзэхэд мотоциклтой зорчигчийн зам тээврийн осол нийт тохиолдлын 18.8%-ийг эзэлж байна. Мотоциклоор үйлдэгдсэн зам тээврийн ослыг харьяалалаар харьцуулалт хийж өсөлт бууралтыг доорх хүснэгтэд харууллаа.

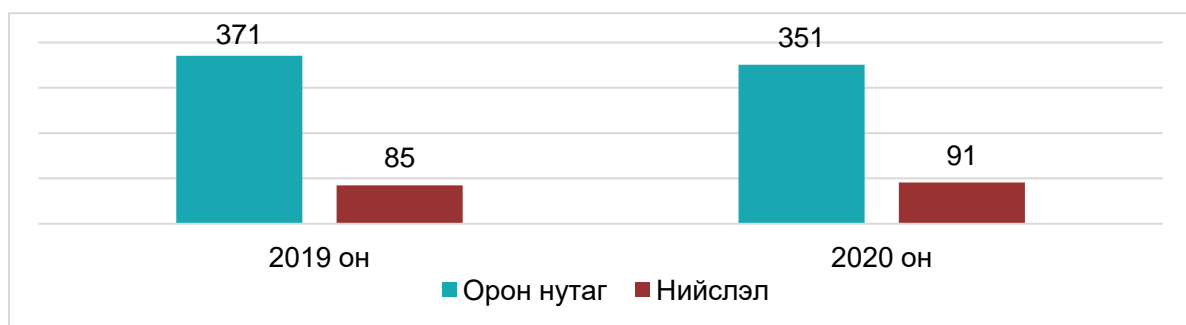
Хүснэгт 1. Мотоциклоор үйлдэгдсэн зам тээврийн ослын бүртгэгдсэн тоо, осолд өртсөн хүн амь насаа алдсан, гэмтсэн байдал

№	АЙМГИЙН НЭР	Бүртгэгдсэн осол			Нас барсан хүн			Гэмтсэн хүн		
		2019 оны эхний 10 сар	2020 оны эхний 10 сар	Харьцуу лалт	2019 оны эхний 10 сар	2020 оны эхний 10 сар	Харьцуу лалт	2019 оны эхний 10 сар	2020 оны эхний 10 сар	Харьцуу лалт
	НИЙСЛЭЛ	85	91	7.1	3	3	0.0	61	66	8.2
	ОРОН НУТАГ	371	351	-5.4	104	101	-2.9	195	210	7.7

Эх сурвалж: Тээврийн Цагдаагийн Алба

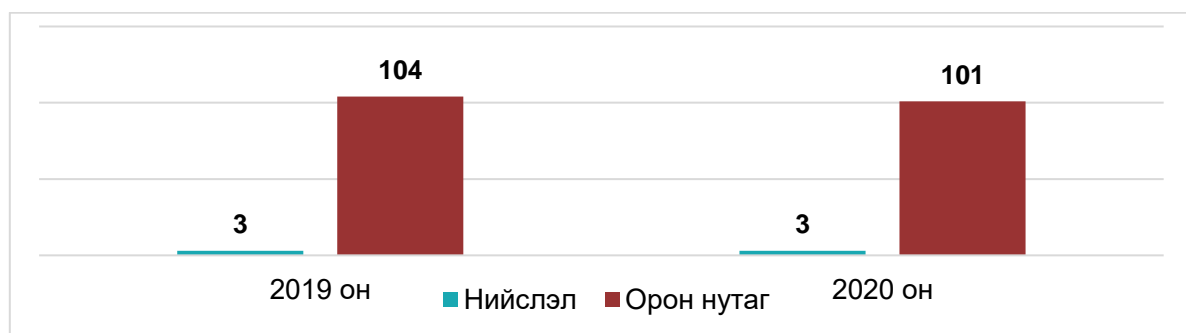
Мотоциклоор үйлдэгдсэн ЗТО-ын тоо: Монгол улсын хэмжээнд 2020 онд мотоциклоор үйлдэгдсэн 442 осол бүртгэгдсэн байна. Тээврийн цагдаагийн албаны мэдээллээр 2019, 2020 онд бүртгэгдсэн мотоциклоор үйлдэгдсэн ЗТО-ын 75.7% нь орон нутагт, 24.3% нь нийслэлд бүртгэгджээ.

График 10⁸. Мотоциклоор үйлдэгдсэн ЗТО-ын бүртгэгдсэн тоо

Мотоциклоор үйлдэгдсэн ЗТО-оос шалтгаалсан нас баралт: Тээврийн цагдаагийн албаны мэдээллээр 2019 - 2020 оны хооронд мотоциклоор үйлдэгдсэн ЗТО-ын улмаас 211 хүн амь насаа алдсан байна.

График 11. Амь насаа алдсан хүний тоо

Эх сурвалж: Тээврийн цагдаагийн алба

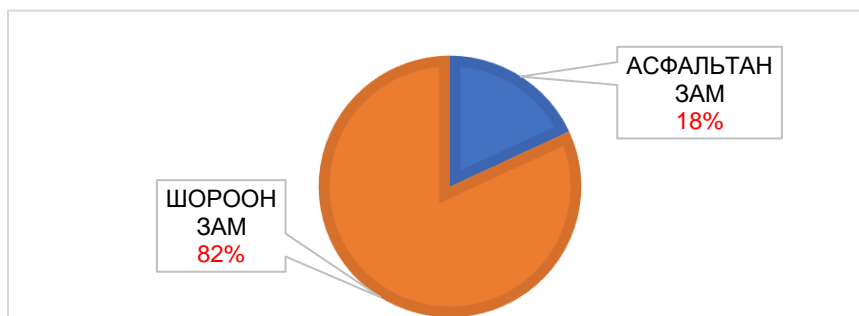
Мотоциклоор үйлдэгдсэн ЗТО-ын улмаас 2020 онд амь насаа алдсан 104 тохиолдлыг авч үзэхэд 95% нь орон нутагт, 5% нь нийслэлд бүртгэгдсэн байна. Энэ

⁸ Тээврийн цагдаагийн алба

нь манай орны хувьд хөдөө орон нутагт ялангуяа мал бүхий иргэд уналга, тээвэрлэлтэд голчлон хэрэглэж байгаа бөгөөд цагдаагийн хяналт хүрэлцэх боломжгүй төв, суурин газраас зайдуу хөдөө хээрийн замд жолоодож яваад осолдож амь насаараа хохирч байгааг хяналтгүй хэрэглээтэй холбоотой гэж үзэж байна.

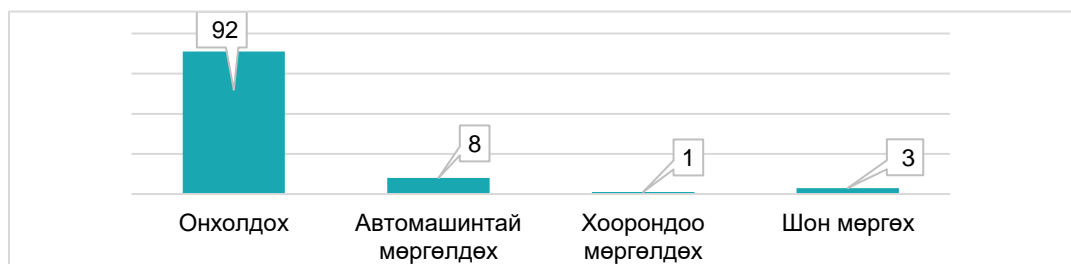
Тэдний 82% буюу 85 нь орон нутгийн шороон замд, 18% буюу 19 асфальтан зам дээр амь насаа алджээ.

График 12. Мотоциклоор үйлдэгдсэн ЗТО-ын зорчих хэсгээр 2019 – 2020 оны байдлаар

Нийт ослын хэлбэрийн 85.5%-ийг онхолдсон осол бүртгэгджээ. Онхолдох осол нь ихэвчлэн согтуугаар тээврийн хэрэгсэл жолоодох, анхаарал болгоомжгүй замын хөдөлгөөнд оролцох, хурд хэтрүүлсэнээс үүдэн гардаг байна.

График 13. Ослын хэлбэр

2020 онд мотоциклоор үйлдэгдсэн зам тээврийн осол, хэргийн улмаас 104 хүний амь нас хохирсоны 85 буюу 72.3% нь жолооч, 19 буюу 27.7% нь зорчигч байжээ.

Эдгээр хүний амь нас хохирсон ЗТО-д холбогдсон мотоциклийн 92 буюу 88.4% нь улсын дугаар аваагүй, 12 буюу 11.6% нь улсын дугаартай хөдөлгөөнд оролцсон байна. Энэ нь алслагдмал орон нутгийн иргэд тээврийн хэрэгслээ бүртгэлжүүлэхгүй шууд ашигладагтай холбоотой гэж үзэж байна.

График 15. Амь насаа алдсан иргэдийн хөдөлгөөнд оролцсон хэлбэр

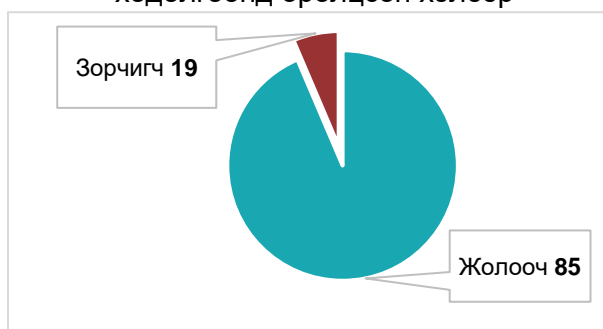
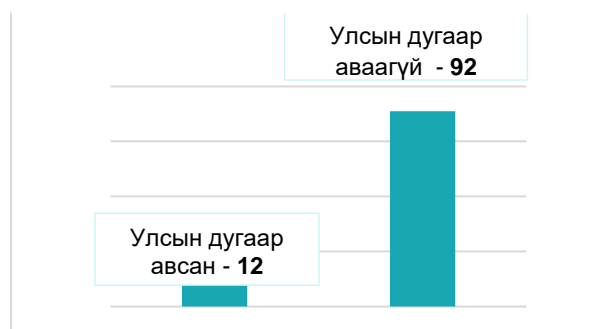

График 14. Бүртгэлд хамрагдсан байдал

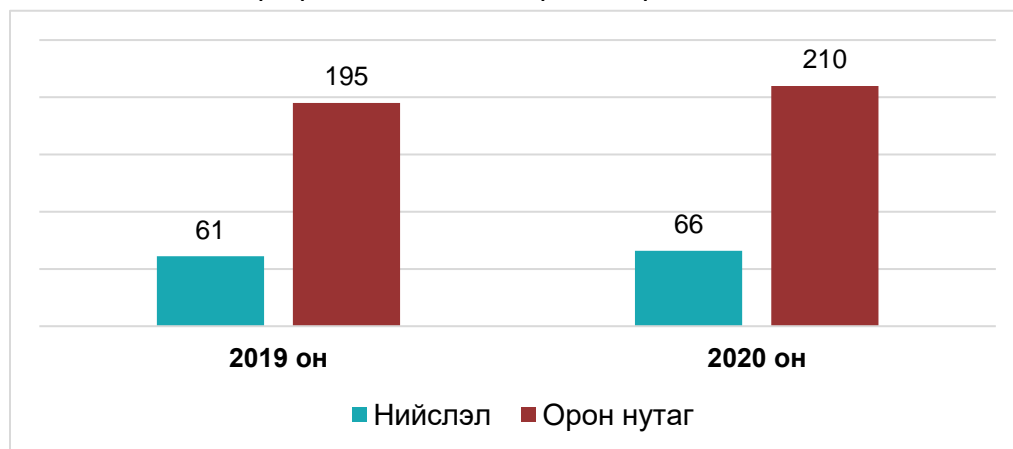

Мотоцикл хэрэглэгчдийн талаарх мэдлэг, хандлага, дадлыг тодруулах сэтгэл ханамжийн судалгаагаар улсын дугааргүй мотоцикл ашиглах боломж байдаг эсэх талаар асуухад 65.9% нь боломжгүй, 34.1% нь боломжтой байдаг гэсэн хариулт өгсөн. Боломжтой гэж хариулсан хэрэглэгчдийн хувьд мотоциклоо зөвхөн малын бэлчээртээ ашигладаг, сум, аймгийн төврүү явахдаа мотоциклоороо замын хөдөлгөөнд оролцдоггүй гэж хариулсан байна.

Мөн судалгаагаар мотоциклийг улсын дугаартай борлуулвал дэмжих үү гэсэн асуулгад 89.7% нь дэмжинэ, 10.3% нь дэмжихгүй гэсэн хариулт өгсөн. Энэ нь мотоцикл хэрэглэгчдийн хувьд хүлээлттэй, хэрэгцээтэй байгаа үйлчилгээний нэг байгаа нь харагдаж байна. Хэрэв мотоциклийг худалдаалагчдаас улсын дугаартай борлуулвал монгол улсад ашиглагдаж байгаа мотоциклиудын мэдээллийн бааз бий болохоос гадна түүнд хяналт тавих боломжтой болно.

Мотоциклоор үйлдэгдсэн ЗТО-ын улмаас гэмтсэн байдал: Тээврийн цагдаагийн албаны мэдээллээр 2019 – 2020 онд нийт 532 хүн ЗТО-д өртөж гэмтэн, эрүүл мэндээрээ хохирсон байна. ЗТО-ын улмаас гэмтсэн гэдэгт зам тээврийн осолд өртөж их бага, тодорхой хэмжээгээр гэмтэл, бэртэл авсан (зөөлөн эдийн гэмтэл, шарх авсан, шалбарсан, зулгарсан гэх мэт) гэмтлийг авч үзсэн болно.

График 16. Гэмтэж бэртсэн хүний тоо

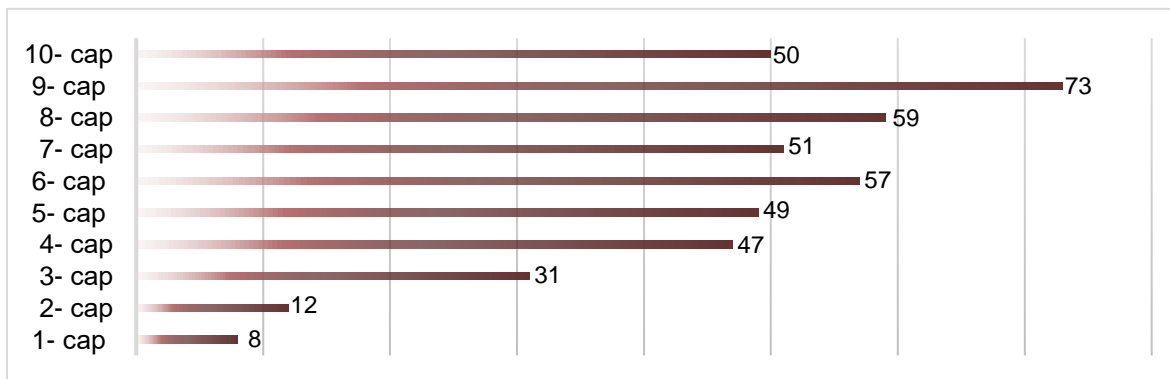
Эх сурвалж: Тээврийн цагдаагийн алба

Монгол улсад жилд дунджаар 266 хүн мотоциклоор үйлдэгдсэн ЗТО-д өртөж гэмтэн эрүүл мэндээрээ хохирч байна. Энэ нь монгол улсад мотоциклоор үйлдэгдсэн ЗТО-ын улмаас урьдчилан сэргийлэх тэдний амь нас эрүүл мэндийг хамгаалах нь чухал бөгөөд тулгамдаж буй асуудал болж байгааг харуулж байна.

Мотоциклоор үйлдэгдсэн ЗТО гарсан орон зай цаг хугацаа, хэлбэр шалтгаанд дүн шинжилгээ хийхдээ Тээврийн цагдаагийн албаны 2020 оны мэдээллийг ашиглалаа.

Нийт бүртгэгдсэн ослыг сараар нь авч үзвэл: Монгол улсын хэмжээнд 2020 онд бүртгэгдсэн 442 ЗТО-ыг сараар нь авч үзвэл 9-р сард хамгийн олон тохиолдсон байна.

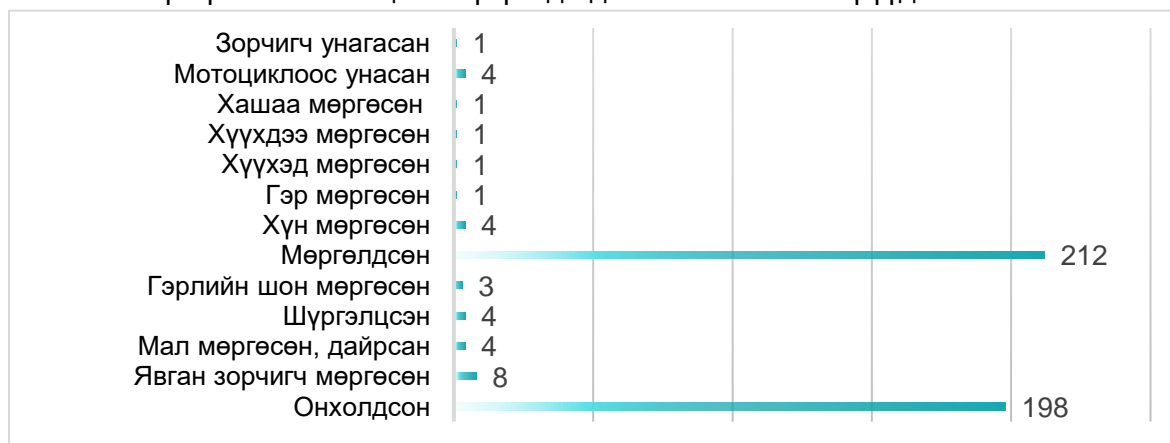
График 17. 2020 онд бүртгэгдсэн осол /сараар/

Эх сурвалж: Тээврийн цагдаагийн алба

Нийт бүртгээгдсэн ослын хэлбэр: Тээврийн цагдаагийн албаны 2020 оны мэдээллээр 442 осол бүртгэгдсэнээс 212 нь мөргөлдсөн, 198 нь онхолдсон осол давамгайлж байна. ЗТО-оос амь нас, эрүүл мэндээрээ хохирсон хүмүүсийн биеийн толгой, цээж, гар, хөлийн орчимд голчлон гэмтэл авдаг байна.

График 18. Мотоциклоор үйлдэгдсэн ЗТО-ын хэлбэрүүд /2020 он/

Эх сурвалж: Тээврийн цагдаагийн алба

ЗТО-д холбогдсон тээврийн хэрэгслийн марк: Монгол улсын хэмжээнд 2020 онд мотоциклоор үйлдэгдсэн зам тээврийн осолд нийт 35 төрлийн марк, загварын мотоцикл холбогдсон ба хамгийн их осолд холбогдсон 10 мотоциклийн марк загварыг гаргавал дараах байдалтай байна. Осолд холбогдсон тоон үзүүлэлтээр БНХАУ-ын Даюун брэндийн мотоцикл 38.6%-тайгаар тэргүүлж байна. Монгол улсад нийт бүртгэлтэй мотоциклийн 91%-ийг хятад мотоцикл эзэлдэг нь ЗТО-д хамгийн их өртөж байгаа мэт харагдаж байна.

Хүснэгт 2. 2020 онд хамгийн их осолд холбогдсон мотоциклийн марк загвар

№	Марк	Осолд холбогдсон тоо	Эзлэх хувь	№	Марк	Осолд холбогдсон тоо	Эзлэх хувь
1	Dayung	91	38.6	6	Beni	7	3.0
2	Mustang 5	54	22.9	7	Honda	7	3.0
3	Yamaha	15	6.4	8	Чансаа	6	2.5
4	Haojue	9	3.8	9	Sanya	6	2.5
5	Kawasaki	8	3.4	10	Hyonsung	3	1.3

Эх сурвалж: Тээврийн цагдаагийн алба

4.2 Зам тээврийн осолд өртөж хүнд гэмтэх, амь насаа алдахад нөлөөлөх хүчин зүйлс

1. ХУРД

Хуулиар тогтоосон хурдны зөвшөөрөгдөх дээд хязгаар: Монгол улсын замын хөдөлгөөний дүрэм (ЗХД)-д тээврийн хэрэгслийн (мотоцикл) хурдыг суурин газарт зөвшөөрөгдөх дээд хурд 60км/цаг, суурийн газрын гадна 60 км/цаг, тууш замд 80 км/цаг, хороолол дотор 20 км/цаг байна гэж заасан байдаг. Монгол улсад хурдны дээд хязгаар 100 км/цаг байгаа хэдий ч одоогийн байдлаар тууш зам буюу хүмүүсийн хэлж заншсанаар “хурдны” зам ашиглалтад ороогүй байна. Мотоцикл хэрэглэгчдийн талаарх мэдлэг, хандлага, дадлыг тодруулах сэтгэл ханамжийн судалгаагаар мотоцикл хэрэглэгчид аюулгүй байдлын талаарх мэдээллээ ихэвчлэн телевиз, цагдаа, интернетээс авдаг гэжээ.

Хурдны тэмдэг тэмдэглэгээ: Монгол улс “Авто замын тэмдэг. Техникийн ерөнхий шаардлага” MNS 4597:2013 стандартыг мөрддөг.

2. СОГТУУГААР ТЭЭВРИЙН ХЭРЭГСЭЛ ЖОЛООДОХ

Согтууруулах ундаа хэрэглэсэн үедээ мотоцикл жолоодох хандлага: Мотоцикл хэрэглэгчдийн талаарх мэдлэг, хандлага, дадлыг тодруулах сэтгэл ханамжийн судалгаанд оролцсон 3 хүн тутмын 1 нь согтуугаар мотоцикл жолоодож осол гаргасан хэн нэгнийг таньдаг гэжээ. Судалгаанд хамрагдсан жолоочид хөдөө хээр цагдаагийн хяналт, шалгалт байдаггүйн улмаас согтуугаар мотоциклоо жолоодож, хурд хэтрүүлсний улмаас осол гаргадаг талаар дурсаж байлаа. Мөн мотоцикл хэрэглэгчдийн талаарх мэдлэг, хандлага, дадлыг тодруулах сэтгэл ханамжийн судалгаагаар мотоциклоор үйлдэгдсэн зам тээврийн осол гарахад нөлөөлж буй тэргүүлэх 3 шалтгаан:

1. Хувь хүний хариуцлагаггүй байдлаас
2. Хурд хэтрүүлснээс
3. Согтуугаар жолоо барьснаас

Хуулийн талаарх мэдлэг хандлага: Цагдаагийн албаны тухай Монгол Улсын хуулийн дагуу цагдаагийн байгууллага, алба хаагчдад согтуугаар тээврийн хэрэгсэл жолоодох зөрчлийг гэнэтийн санамсаргүй байдлаар тогтмол шалгах эрх олгогдсон байдаг байна. Мотоцикл хэрэглэгчдийн талаарх мэдлэг, хандлага, дадлыг тодруулах сэтгэл ханамжийн судалгааны дүнгээс харахад хэрэв согтуугаар мотоцикл жолоодсон бол ямар шийтгэл оногдуулдгийг тодруулахад 85,2% нь жолоо барих эрхийг хасдаг, 56,8% нь мөнгөн торгууль оногдуулдаг, 11,3% нь хорих арга хэмжээ авдаг, 14,7% нь мэдэхгүй гэж тайлбарлажээ.

Согтуугаар тээврийн хэрэгсэл жолоодсон зөрчил гаргасан этгээдэд ногдуулж буй шийтгэл: Зөрчлийн тухай хуулийн 14.7 дугаар зүйлийн 14.7.3.1-т “согтууруулах ундаа, мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодис хэрэглэсэн үедээ

тээврийн хэрэгсэл жолоодсон”, 14.7.3.2-т “согтууруулах ундаа, мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодис хэрэглэсэн эсэхийг зохих журмын дагуу шалгуулахаас зайлсхийсэн бол тээврийн хэрэгсэл жолоодох эрхийг нэг жилийн хугацаагаар хасаж хүнийг дөрвөн зуун нэгжтэй тэнцэх (400,000 төгрөг) хэмжээний төгрөгөөр торгоно” гэж заажээ.

Жолоочийн согтуурлын зэргийг тодорхойлоход ашиглаж буй багаж хэрэгсэл: Манай улсад ашиглаж байгаа Герман улсад үйлдвэрлэсэн Драйгер 7510 багаж нь согтолтын нэгжийг хэмжих нэгжийн олон хувилбарт тохиргоотой байдаг.

3. ХАМГААЛАХ МАЛГАЙ

Хамгаалах малгайны талаарх хандлага: Мотоцикл хэрэглэгчдийн талаарх мэдлэг, хандлага, дадлыг тодруулах сэтгэл ханамжийн судалгаагаар хамгаалах малгайны хэрэглээний талаар асуухад: Судалгаанд оролцсон жолооч нарын 60.2% нь байнга өмсдөг, 31.8% нь зөвхөн сумын төв орохдоо өмсдөг, 23.8% нь зөвхөн аймгийн төв орохдоо өмсдөг, 5.6% нь хамгаалах малгай байдаггүй гэж хариулжээ. Байнга өмсдөг гэж хариулсан жолооч нарын хувьд аймгийн төвд мотоциклоо хэрэглэдэг. Харин хөдөө хээр амьдардаг жолооч нар сум болон аймгийн төвийн цагдаа нар хяналт тавьдаг учраас зөвхөн сумын төв, аймгийн төвд замын хөдөлгөөнд оролцохдоо өмсдөг гэж хариулжээ.

Судалгаанд оролцсон жолооч нарын 61.3% нь хамгаалах малгайны үнийг мэдэхгүй гэсэн хариулт өгсөн ба мотоцикл худалдаж авахад хамгаалах малгайг дагалдуулж өгдөг учраас үнийг нь мэддэггүй байна. 32.9% нь үнэтэй, 5.8% нь хямд гэж үзжээ.

Хамгаалах малгай нь гэмтлээс бүрэн хамгаалж чадна гэж бодож байна уу гэсэн асуугад 24% нь гэмтлээс бүрэн хамгаална, 66% нь учирч болох эрсдлийг тодорхой хувиар багасгана, 10% нь огт хамгаалахгүй гэж хариулжээ.

Жолооч нар хамгаалах малгай хэрэглэхийн давуу талыг мэддэг боловч өмсөх дадал хангалттай тогтоогүй байдаг нь судалгааны явцад ажиглагдсан.

Хамгаалах малгай хэрэглэх тухай хуулийн заалт: Монгол Улсын Замын хөдөлгөөний дүрмийн 2.3.в-д “Жолооч мотоцикл жолоодохдоо хамгаалах малгай өмсөх, хамгаалах малгай өмсөөгүй зорчигч тээвэрлэхгүй байх” үүргийг хүлээнэ гэж заасан байдаг. Зөрчлийн тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.7.21-д “Мотоцикл, мопедны жолооч, эсхүл зорчигч хамгаалалтын малгай өмсөөгүй бол хүнийг арван нэгжтэй тэнцэх хэмжээний (10000) төгрөгөөр торгоно” гэж заасан байдаг.

Хамгаалах малгайны стандарт: Монгол улс мотоциклийн хамгаалах малгайны MNS 6629:2016 Автотээврийн хэрэгсэл. Мотоцикл, мопедын жолооч болон зорчигчийн хамгаалах малгай, шилэн нүүрэвч. Ерөнхий шаардлага гэсэн стандарттай. Стандартчиллын үндэсний зөвлөлийн 2016 оны 11 дүгээр сарын 24-ний өдрийн 55 дугаар тогтоолоор батлагдсан бөгөөд 2017 оны 01 дүгээр сарын 09-ний өдрөөс хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж эхэлсэн стандарт юм.

Энэхүү стандартын зорилго нь мотоцикл, мопедын жолооч, зорчигчийг ослын үед толгойн гэмтлээс хамгаалах малгайд тавигдах шаардлага болон түүнийг турших нөхцлийг тогтооход оршино.

4. ЗАМЫН ДЭД БҮТЭЦ

Замын нөхцөл байдал: Тээврийн хэрэгслийн тоо жилээс жилд өсч байхад замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлын суурь нөхцөл болох зам, орчны нөхцөл байдал төдийлөн өөрчлөгдөхгүй байна. Хотуудыг хатуу хучилттай замаар холбох, авто замын сүлжээний уртыг нэмэгдүүлэх чиглэлд анхаарч ирсэн ч зарим талаараа зорчих хурдыг нэмэгдүүлж, зам тээврийн осол гарах нэг нөхцөл болж иржээ. Зам, замын байгууламжийн эвдрэл, гэмтэл, техникийн зөрчлийн нөхцөл байдлын талаарх бодитой судалгаа, мэдээлэл хангалтгүй байгаа нь судалгааны явцад харагдсан.

4.3 Бүлгийн дүгнэлт

ГССҮТ-ийн Статистик мэдээлэл тандалт судалгааны албаны “Осол гэмтлийн тандалт судалгаа”-ны 2019 оны тайланг авч үзэхэд гэмтэл, хордлого гадны шалтгаант нас баралтын тэргүүлэх 5 шалтгаанд ЗТО 19.7%-ийг эзэлж 2-р байранд орж байна. Өөрөөр хэлбэл Монгол улсад гадны шалтгаанаар нас барсан 5 хүн тутмын 1 нь зам тээврийн ослын улмаас амь эрсэджээ. 2019 онд согтууруулах ундаа хэрэглэсэн үедээ ЗТО-д орж нас барсан нийт тохиолдлын 27.1%-ийг мотоциклийн осол эзэлсэн байна.

Монгол улсын хэмжээнд 2020 онд мотоциклоор үйлдэгдсэн 442 осол бүртгэгдсэнээс 351 осол буюу 85% нь орон нутагт, 91 осол буюу 15% нь нийслэлд бүртгэгджээ. Үүнээс харахад орон нутгийн замд мотоциклоор зорчиж байхдаа зам тээврийн осолд өртөх нь дийлэнх хувийг эзэж байна.

Бүртгэгдсэн зам тээврийн ослыг хэлбэрээр нь ангилан үзэхэд 85.5% нь онхолдох осол бүртгэгджээ. Онхолдох осол нь ихэвчлэн согтуугаар тээврийн хэрэгсэл жолоодох, анхаарал болгоомжгүй замын хөдөлгөөнд оролцох, хурд хэтрүүлсэнээс үүдэн гардаг байна.

Хүн амын тоо, түүн дотроо малчин өрхийн хүн амын тооны өсөлтөөс шалтгаалан тээврийн хэрэгслийн тоо уялдан өсч байгаа нь цаашид замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлын чиглэлээр шаардлагатай арга хэмжээг авахгүй бол зам тээврийн осол, гэмтэл, түүнээс шалтгаалсан нас баралт жил бүр нэмэгдэх хандлагатай байна.

Мотоцикл хэрэглэгчдийн талаарх мэдлэг, хандлага, дадлыг тодруулах судалгааны үр дүнд мотоциклоор үйлдэгдсэн зам тээврийн осол гарахад нөлөөлж буй тэргүүлэх 3 шалтгаан байна. Үүнд:

1. Хувь хүний хариуцлагагүй байдлаас
2. Хурд хэтрүүлснээс
3. Согтуугаар жолоо барьснаас ихэвчлэн зам тээврийн осол гардаг байна.

Үүнийг багасагахын тулд малчин иргэдийн ихэвчлэн хэрэглэлэг мэдээллийн суваг болох MNB1, Малчин ТВ, ТВ9, facebook зэрэг хэрэгслүүдээр дамжуулан олон нийтэд мотоциклийн аюулгүй байдал, хэрэглээний зөв дадал, хандлагыг төлөвшүүлэх чиглэлээр зар сурталчилгаа, мэдээ мэдээллийг түгээх.

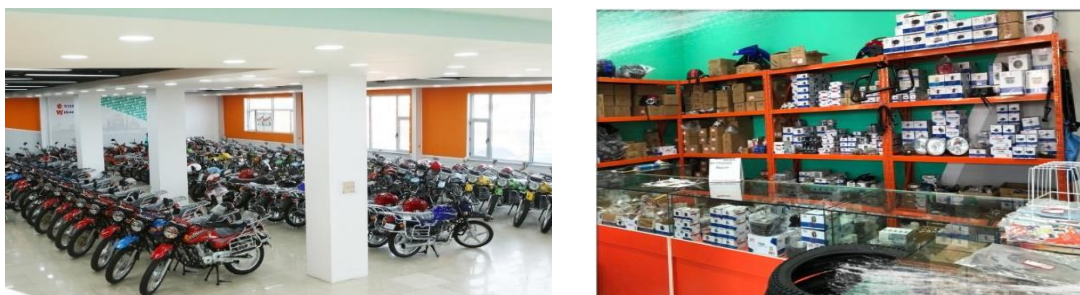
БҮЛЭГ 5. МОТОЦИКЛ ХУДАЛДААЛАГЧДЫН МЭДЭЭЛЭЛ

5.1 Мотоцикл болон сэлбэг хэрэгсэл худалдаалагчдын мэдээлэл

1. “Нарны буман гэрэл” ХХК

Тус компани нь 1998 оноос хойш мотоцикл худалдаалсан ба DAYUN, YINGANG, SUZUKI-HAOJUE үйлдвэрүүдийн Монгол дахь албан ёсны төлөөлөгч юм. Мотоциклийн хувьд **15** нэр төрлийн 1.900.000-3.550.000 төгрөгийн үнэтэй мотоциклуудийг худалдаалдаг байна. Уг худалдаалагдаж буй мотоциклууд 100% хайлшан обудтай үйлдвэрлэгдэн ирдэг. Монголын мотоциклийн зах зээлийн 70%-ийг хангадаг байна. Мөн Yingang, Dayun, Suzuki Haojue үйлдвэрүүдийн бүх төрлийн сэлбэг, хэрэгслийг үйлдвэрээс нь оруулж ирж худалдаалдаг.

Зураг 1. “Нарны буман гэрэл” ХХК-ийн мотоцикл, сэлбэгийн худалдаа

БНХАУ-д мотоциклийн 200 гаруй үйлдвэр байх бөгөөд үндэсний хэмжээнд дараах 14 үйлдвэрлэгч компани тэргүүлж байна. Үүнд:

- Grand River (Haojue **brand**), Dayun, Lifan, Loncin, Zongshen, Jialing, Jianshe, Qianjiang, Haojin, Shineray, Bashan, Jonway, Wuxi Futong and Cyclone.

Эдгээрээс манай улсад мотоцикл нь өргөнөөр ашиглагддаг DAYUN компанийг товч танилцуулбал:

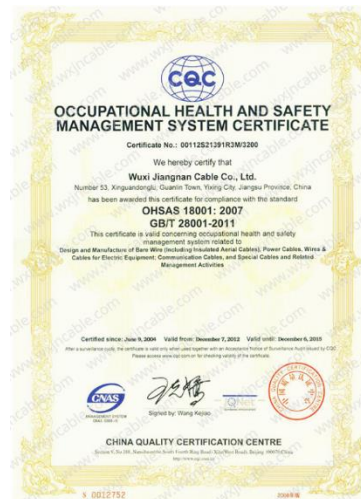
1. Хятадын томоохон мотоциклийн үйлдвэрлэгч, 2004 онд байгуулагдсан.
2. Сувдан голын бэлчир Гуанжоу хотод байрладаг бөгөөд 1800 гаруй ажилтантай.
3. 400,000 хавтгай дөрвөлжин метр талбайг хамардаг.
4. Үйлдвэрлэлийн 6 шугам, сав баглаа боодлын үйлдвэрлэлийн 4 шугам, хөдөлгүүрийн үйлдвэрлэлийн 4 шугам, шүрших 6 шугам, лазер загварчлалын машин, явах эд анги динамометр, утааны хийн анализатортай.
5. Дэлхийн түвшний мотоциклийн үйлдвэрлэл, судалгаа, шинжилгээний мэргэжлийн туршилтын байгууллага, тоног төхөөрөмжтэй.
6. 40 гаруй загварын 1.5 сая мотоцикл үйлдвэрлэх хүчин чадалтай.
7. "Даюн" брэндийн 200 гаруй сорт, "Фэнчи" брэндийн мотоцикл, хэд хэдэн цуврал хөдөлгүүрийн бүтээгдэхүүний судалгаа, боловсруулалт, үйлдвэрлэл, борлуулалтыг эрхэлдэг.

Чанар, аюулгүй байдлын хувьд:

- 2008 оны чанарын системийн гэрчилгээ, ISO14001:2000
- Орчны менежментийн системийн гэрчилгээ ба "3С" гэрчилгээ
- Бээжин 2008 Олимпийн наадмын мотоциклийн ханган нийлүүлэгчээр шалгарсан

- "Үндэсний өндөр технологийн үйлдвэр" болон бусад хүндэт цолыг хүртсэн.
- "Гуанжоугийн алдарт худалдааны тэмдэг"
- "Хятад улсын алдарт брэнд"
- "Хятад улсын шилдэг 10 салбарын алдарт брэнд"
- "Хятад улсын алдарт худалдааны тэмдэг" зэрэг өргөмжлөлийг хүртсэн.

Зураг 2. Даюун компанийн чанарын гэрчилгээнүүд

2. Нарантуул олон улсын худалдааны төв

Нарантуул ОУХТ-д нэг дор олон мотоцикл болон сэлбэг хэрэгсэл худалдаачид төвлөрсөн бөгөөд компани болон иргэд холилдон худалдаа эрхэлдэг.

Мотоцикл худалдаалагчдын хувьд дийлэнх нь борлуулж буй мотоциклоо “Нарны буман гэрэл” ХХК-иас гэрээгээр авч борлуулдаг бөгөөд зарим хэсэг нь БНХАУ-ын Эрээн хотоос чанарын баталгаагүй, албан ёсны борлуулагч бус газраас импортоор оруулж ирж худалдаалдаг байна. Үнийн хувьд 1.500.000–2.800.000 төгрөгийг хооронд худалдаалдаг.

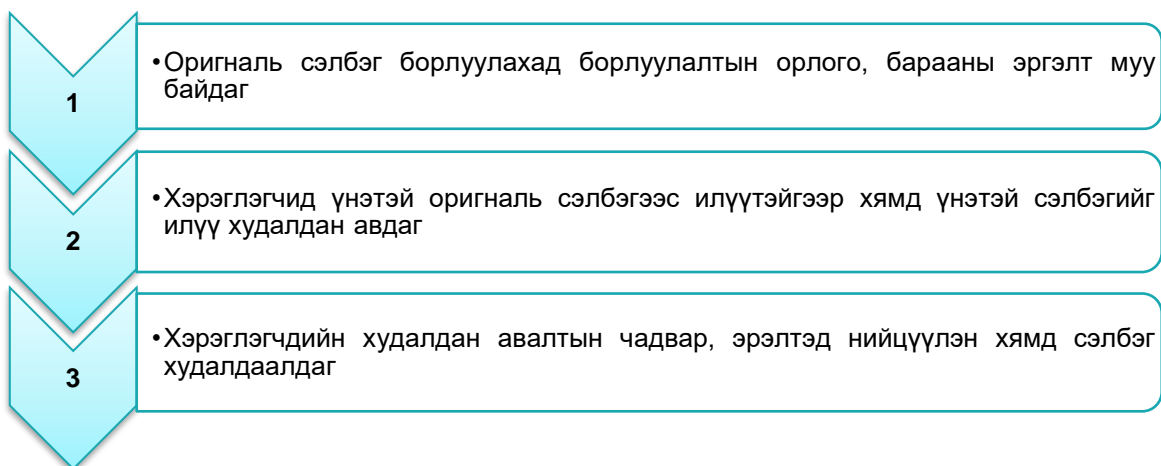
Сэлбэг хэрэгсэл худалдаалагчдын хувьд БНХАУ-ын Эрээн хотоос импортоор чанарын баталгаагүй, албан ёсны борлуулагчийн сэлбэгнээс 2-3 дахин хямд үнэтэйгээр худалдаалж байна.

Зураг 3. Нарантуул ОУХТ-ийн мотоцикл, сэлбэгийн худалдаа

3. “Өгөөмөр” зах

Өгөөмөр захад мотоциклийн сэлбэг хэрэгслийн худалдаачид төвлөрсөн байдаг. Худалдаачдын хувьд сэлбэг, хэрэгслээ БНХАУ-ын Эрээн хотоос импортоор авч борлуулдаг. Чанарын баталгаагүй, үнийн хувьд оригиналь сэлбэгнээс 2-3 дахин хямд үнэтэй байна. Мөн орон нутгийн сэлбэг хэрэгслийн худалдаа эрхлэгчдэд нийлүүлэлт хийдэг. Худалдаачидтай яагаад чанаргүй сэлбэг хэрэгсэл борлуулдаг талаар нь

тодруулах ярилцлага хийхэд дараах тайлбарыг хийж байв.

Зураг 4. Өгөөмөр захын сэлбэг худалдаа

5.2 Мотоцикл хэрэглэгчдийн талаарх мэдлэг, хандлага, дадлыг тодруулах сэтгэл ханамжийн судалгааны үр дүн

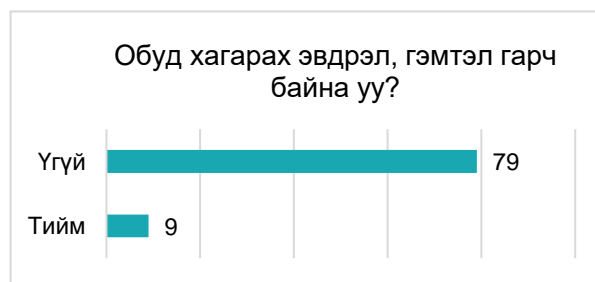
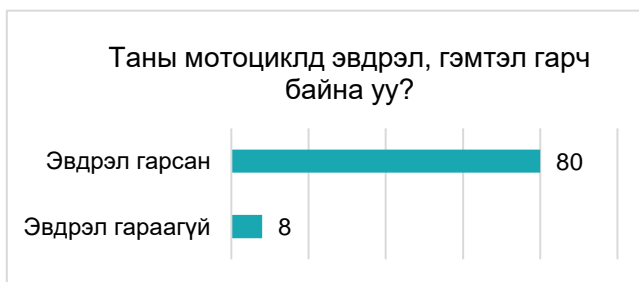
1. Судалгаанд хамрагдсан хэрэглэгчдийн 45.4% нь мотоциклоо хуучирахаар сэлбэг болгон ашигладаг байна. Мотоциклийн үйлдвэрээс угсрагдаж ирсэн үндсэн сэлбэг нь аймгийн төв болон сумын төвд худалдаалж буй сэлбэг хэрэгслээс чанартай байдаг байна.

2. Судалгаанд хамрагдсан хэрэглэгчид мотоциклоо сонгохдоо 53% нь зөвхөн чанарыг эрхэмлэн сонголт хийдэг, 37.5% нь чанар, загвар, үнэ аль алинийг нь харж сонголтгоо хийдэг гэж хариулжээ.

3. Тээврийн хэрэгслийн эвдрэл, гэмтлийн талаар асуухад сэтгэл ханамжгүй буюу 90.9% нь ямар нэгэн байдлаар эвдрэл гэмтэл гарсан гэж хариулсан ба дугуй, гинж хамгийн их эвдэрч, гэмтдэг гэжээ. Харин обудны эвдрэл, гэмтлийн талаар асуухад сэтгэл ханамжтай буюу 89.7% нь эвдрэл, гэмтэл гараагүй гэж хариулсан байна.

4. Судалгаанд хамрагдсан хэрэглэгчид суурьшлын онцлогоос хамааран өөрт ойр аймгийн төвөөсөө, нийслэлтэй ойр амьдардаг хэрэглэгчид нийслэлээс сэлбэг хэрэгслээ худалдан авдаг байна.

5. Сэлбэгийн чанарт хэрэглэгчид сэтгэл ханамжгүй буюу 96.5% нь дунд ба муу гэсэн үнэлгээ өгчээ. Орон нутагт албан ёсны борлуулагчийн сэлбэг хэрэгслийн нийлүүлэлт муу, олдоц муутай байдаг учраас олдоц ихтэй, үнэ хямд хуурамч, чанарын баталгаагүй сэлбэг хэрэгслээр мотоциклоо засварладаг тухай дурдаж байлаа.

6. Мотоциклийг улсын дугаартай нь борлуулвал 89.7% нь дэмжинэ, 10.3% нь дэмжихгүй байна гэсэн хариулт өгчээ. Дэмжсэн хэрэглэгчдийн хувьд цаг хугацаа хэмнэсэн, хэрэгтэй үйлчилгээний нэг гэж үзсэн.

7. Нийт судалгаанд хамрагдсан хэрэглэгчдийн 61.3% нь хамгаалах малгайны үнийг мэдэхгүй гэсэн хариулт өгсөн ба мотоцикл худалдаж авахад хамгаалах малгайг дагалдуулж өгдөг учраас үнийг нь мэддэггүй байна. 32.9% нь үнэтэй, 5.8% нь хямд гэж үзжээ.

5.3 Бүлгийн дүгнэлт

Мотоцикл болон сэлбэг хэрэгсэл худалдаалагчдын хувьд 70 - 80% нь албан ёсны борлуулагч компаниуд үйлдвэрээс чанар, стандартад нийцсэн мотоцикл, сэлбэг хэрэгслийг борлуулж байгаа бол 20 - 30% нь БНХАУ-ын Эрээн хотоос чанар, стандартын шаардлага хангахгүй мотоцикл болон сэлбэг хэрэгсэл хяналтгүй импортлогдон зах зээлд борлуулагдаж байна. Энэ нь мотоциклоор үйлдэгдсэн ЗТО гарах, түүнээс үүдэн хүний амь нас, эрүүл мэнд хохирох бас нэгэн шалтгаан болж байна.

Мотоцикл хэрэглэгчдийн талаарх мэдлэг, хандлага, дадлыг тодруулах сэтгэл ханамжийн судалгааны үр дүнгээс харахад Хятад мотоцикл болон сэлбэгийн чанарт хэрэглэгчид сэтгэл ханамжгүй буюу 96.5% нь дунд ба муу гэсэн үнэлгээ өгчээ. Тиймээс чанарын баталгаагүй сэлбэг хэрэгсэл, мотоциклийг хилээр нэвтрүүлэхгүй байх эрх зүйн зохицуулалтыг хийх нь гол асуудал болоод байна.

Монгол Улс Дэлхийн худалдааны байгууллага (ДХБ) байгуулах тухай Марракешийн хэлэлцээрийг 1996 онд соёрхон баталж, улмаар 1997 онд тус байгууллагын гишүүн болж, үйл ажиллагаа, яриа хэлэлцээрт идэвхтэй оролцож ирсэн. ДХБ-ын гишүүн болсноор дэлхийн олон улс оронтой тэгш эрхтэй худалдаа хийх боломж нээгдэж, худалдаа, эдийн засгийн түншүүдтэйгээ ДХБ-ын дүрэм, журмын дагуу олон улсын худалдаанд оролцох боломж бүрдсэн ба тухайн улстай хоёр талын хэлэлцээр хийх замаар байр суурь, ашиг сонирхлоо хамгаалах боломжтой болсон.

Тиймээс дэлхийн худалдааны байгууллага болоод хятад монголын худалдааны хэлэлцээрт мотоцикл болон сэлбэг хэрэгслийг хилээр нэвтрүүлэх талаар баримт бичгийг боловсруулан хүргүүлэх шаардлагатай байна. Ингэснээр Монгол улсын хилээр зөвшөөрөгдсөнөөс бусад мотоцикл, сэлбэг хэрэгсэл хяналтгүй орж ирэхгүй байх нөхцөл бий болно.

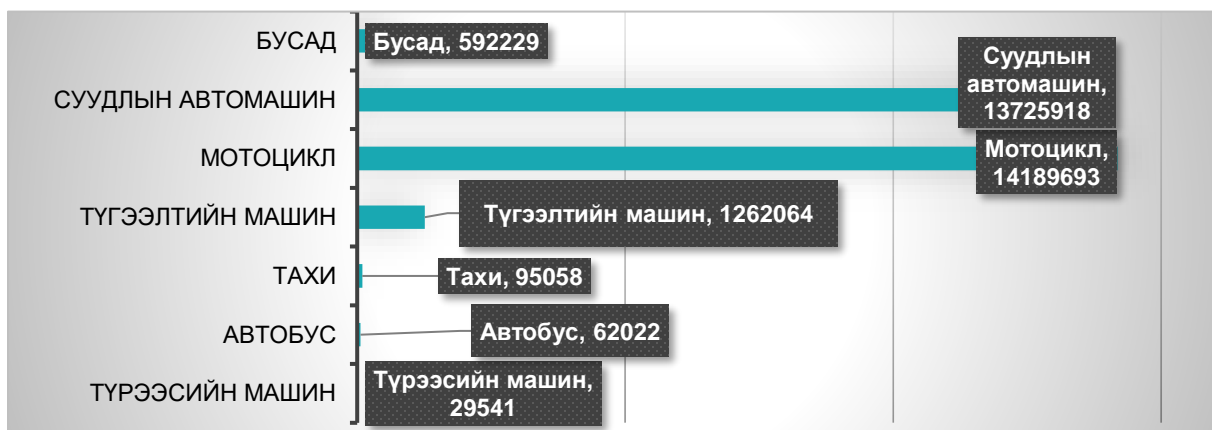
БҮЛЭГ 6. ОЛОН УЛСЫН ЭРХ ЗҮЙН БАРИМТ БИЧИГ

6.1 Замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлын судалгааны хүрээлэнгээс гарсан мотоцикл хэрэглэгчдэд зориулсан аюулгүй байдлын зөвлөмж – МАЛАЙЗ

Статистик мэдээлэл:

Малайз улсад 2018 оны байдлаар нийт бүртгэлтэй тээврийн хэрэгслийн 48% буюу 14.189.693 нь мотоцикл, 46% буюу 13.725.918 нь суудлын автомашин хамгийн их хувийг эзэлж байна.

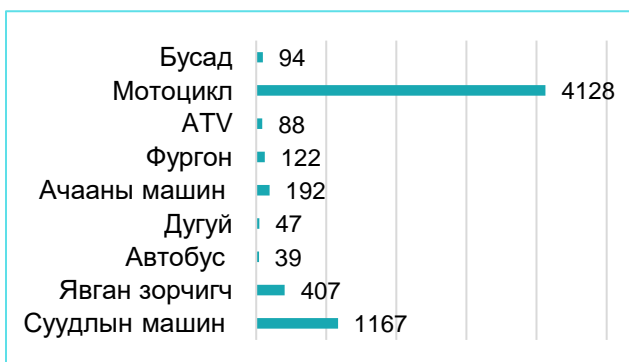
График 19. Бүртгэлтэй тээврийн хэрэгслийн тоо

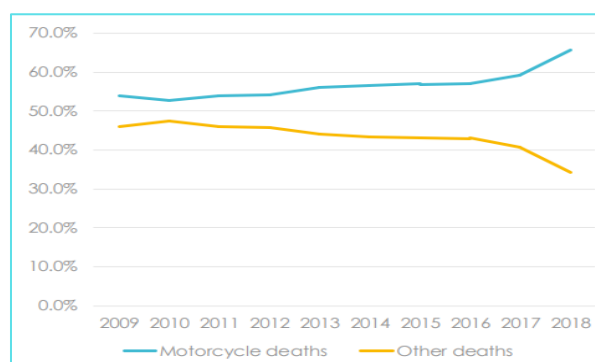
Эх сурвалж: Малайз улсын Автотээврийн газар

ЗТО-ын мэдээлэл: 2018 онд нийт Зам тээврийн ослоор нас баралтын 66%-ийг мотоциклийн ослоор нас барсан тохиолдол эзэлж байна. Сүүлийн 10 жилийн хугацаанд мотоциклийн осол бусад ослоос их тохиолдож байна.

График 20. Ослын тоо

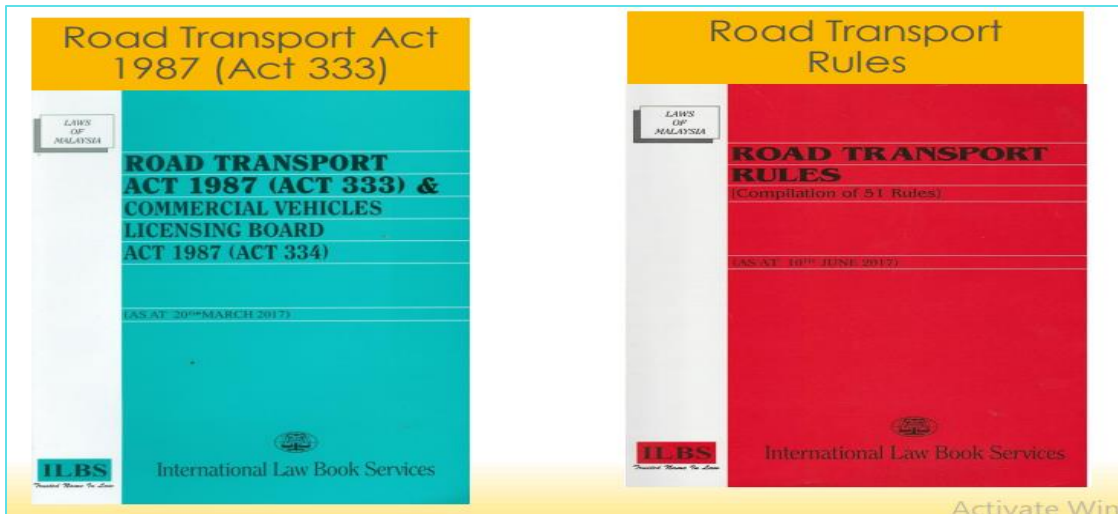
Мотоциклийн ослоор нас баралтын үзүүлэлт

Эх сурвалж: Малайз улсын цагдаагийн газар

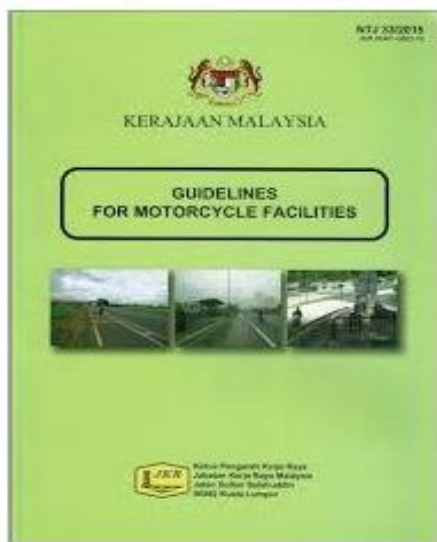
Мотоциклийн замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлын зөвлөмж:-ийн хүрээнд дараах 2 баримт бичгийг үйл ажиллагаандаа ашигладаг байна. Үүнд:

1. Худалдааны тээврийн хэрэгслийн лицензийн зөвлөмж – /2017оны 3 дугаар сарын 20-ноос эхлэн мөрдсөн/.
2. Автотээврийн дүрмийн эмхэтгэл – 51 дүрэм багтсан. /2017оны 6 дугаар сарын 10-наас эхлэн мөрдсөн/.

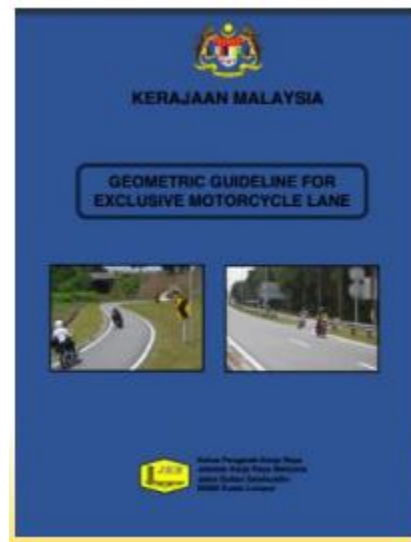

Олон нийтийн байгууллагаас гаргасан мотоциклийн байгууламжтай холбоотой удирдамж: нь Инженер, техникийн ажилтнуудад зориулсан мотоциклийн аюулгүй байдлын хэрэгцээний талаар илүү сайн ойлголт өгөх зориулагдсан авто замыг шинэчлэх, засвар арчилалт хийх, шинээр төлөвлөх, зураг төсөл боловсруулах ажилд шаардлагатай мэдээллээр хангах мөн замыг стандарт загвараар барьж байгуулахад зориулсан дараах 2 баримт бичгийг ашигладаг байна.

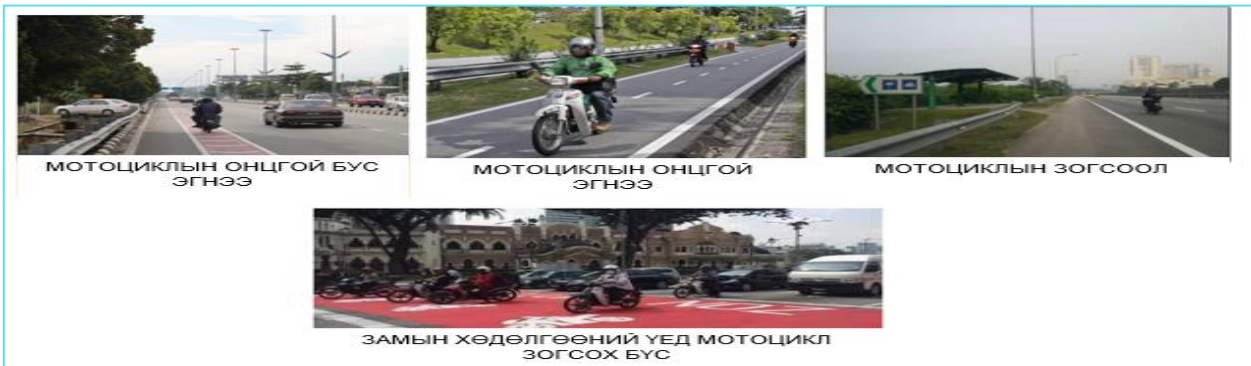
**МОТОЦИКЛИЙН
БАЙГУУЛАМЖИД
ЗОРИУЛСАН ГАРЫН АВЛАГА**

**МОТОЦИКЛИЙН ЗАМ
БАРИХАД ЗОРИУЛСАН
ГЕОМЕТРЫН ГАРЫН АВЛАГА**

Мотоциклийн зам:

Дүрэм журам: Малайзад мотоциклтой холбоотой НҮБ-ын 40 журмыг орчин, ерөнхий үзүүлэлт, идэвхтэй аюулгүй байдал болон идэвхгүй аюулгүй байдлаар ангилан ашигладаг байна. Тэдгээрийг доорх хүснэгт болон зургаар харууллаа.

НҮБ-ЫН ЖУРМУУД

Тээврийн хэрэгслийн ангилалд үндэслэсэн НҮБ-ын журмын хэрэгжүүлэлт

Орчин

Noise (3-Wheeled Vehicle)	R9	1
Diesel Smoke	R24	2
Exhaust Emission	R40	3
Noise	R41	4
Exhaust Emission	R47	5
Noise (Moped)	R53	6

Ерөнхий аюулгүй байдал

EMC Compatibility	R10	7
Speedometer	R39	8
Safety Glass	R43	9
Protect Unauthorized Use	R62	10

Идэвхтэй аюулгүй байдал

Safety-belts	R16	11
Head Restraints	R25	12

Идэвхгүй аюулгүй байдал

Retro-Reflecting Device	R3	13
Direction Indicators	R6	14
Stop & End-outline Lamps	R7	15
Front Fog Lamps	R19	16
Audible Warning Devices	R28	17
Filament Lamps	R37	18
Rear Fog Lamps	R38	19
Headlamp Cleaners	R45	20
Rear-view Mirror	R46	21
Lights	R50	22
Installation of Lights	R55	23
Headlamps (Moped)	R56	24
Headlamps (M/cycle)	R57	25
Braking	R78	26
Rear-view Mirrors	R81	27
Halogen Headlamps (H52)	R82	28
Day Time Running Lamps	R87	29
Replacement Brake Lining	R90	30
LED Light Sources	R128	31
Gas-Discharge Headlamps	R98	32
Special Warning Lights	R65	33
Driver Operated Control	R60	34
Halogen Headlamps (H52)	R82	35
Installation of Lights	R74	36
Tyres	R75	37
Headlamps (Moped)	R76	38

НҮБ-ын 40 журам

ОРЧИН		
1	Дуу чимээ (3 дугуйт ТХ)	R9
2	Дизель түлшний утаа	R24
3	Яндангийн ялгаруулалт	R40
4	Дуу чимээ	R41
5	Яндангийн ялгаруулалт	R47
6	Дуу чимээ (Мопед)	R53
ЕРӨНХИЙ ҮЗҮҮЛЭЛТ		
7	EMC нийцтэй байдал	R10
8	Хурд хэмжигч	R39
9	Аюулгүйн шил	R43
10	Зөвшөөрөлгүй хэрэглээг хамгаалах	R62
ИДЭВХТЭЙ АЮУЛГҮЙ БАЙДАЛ		
11	Аюулгүйн бүс	R16
12	Толгойн хамгаалалт	R25
ИДЭВХГҮЙ АЮУЛГҮЙ БАЙДАЛ		
13	Цацруулагч	R3
14	Дохио	R6
15	Аваарын гэрэл	R7
16	Урд манангийн гэрэл	R19
17	Дуут тохиололын төхөөрөмжүүд	R28
18	Судалтай гэрэл /filament lamps/	R37
19	Арын манангийн гэрэл	R38
20	Их гэрэл цэвэрлэгч	R45
21	Арын толь	R46
22	Гэрлүүд	R50
23	Гэрэл суурилуулалт	R53
24	Их гэрэл (мопед)	R56

25	Их гэрэл (мотоцикл)	R57
26	Жолоочийн хяналт	R60
27	Тусгай анхааруулах гэрэл	R65
28	Галоген (Урд гэрэл)	R75
29	Гэрэл суурилуулалт	R74
30	Дугуй	R75
31	Урд гэрэл (мопед)	R76
32	Эвдрэл	R78
33	Арын толь	R81
34	Галоген их гэрэл (H52)	R82
35	Өдрийн гэрэл	R87
36	Дугуйны наклад солих	R90
37	Хий ялгаруулдагуй их гэрэл	R98
38	Их гэрлийн тэгш хэмгүй тусгал	R112
39	Их гэрлийн тэгш хэмгүй тусгал	R113
40	Лед гэрлийн их үүсвэрүүд	R128

Бүтээгдэхүүний нийцлийн шошго тэмдэглэгээ: Мотоциклийн бүх бүрэлдэхүүн хэсэг/систем нь НҮБ-ын зохицуулалт (E тэмдэг) эсвэл малайзын стандарт (MS) тэмдэгээр гэрчилгээжүүлсэн стандарт болон журам тус бүрт заасан бүтээгдэхүүний шошго/тэмдэглэгээнд нийцсэн байх ёстой байдаг байна.

Жолоочийн аюулгүй байдал:

МАЙЛАЙЗ УЛСЫН МОТОЦИКЛИЙН ЖОЛООНЫ ҮНЭМЛЭХ	
<p>Насны хязгаар:</p> <p>“Автотээврийн тухай хууль” – 1987он 39-р хэсэг</p>	<p>1. 16-аас доош насны хүн автозамаар тээврийн хэрэгсэл жолоодохгүй эрхгүй.</p> <p>2. 17 нас хүрсэн тохиолдолд мотоцикл болон мопедыг унах эрхтэй, бусад тээврийн хэрэгслийн унах эрхгүй.</p>
<p>Жолоодох эрхийн шаардлага:</p> <p>“Автотээврийн тухай хууль” – 1987он 36-р хэсэг</p>	<p>Тухайн ангилалын жолоодох эрхийн үнэмлэхийг авсан жолооч нь тэрхүү ангилалд багтах тээврийн хэрэгслийг жолоодох эрхтэй бөгөөд бусад ангиллын тээврийн хэрэгслийг жолоодох эрхгүй.</p> <p>Мөн жолооны үнэмлэхний эзэмшигчээс бусад хэн нэгэн тухайн үнэмлэхийг ашиглахыг хориглоно.</p>

Мотоциклийн жолооны үнэмлэхний төрлүүд:

Жолооны курст суралцагчийн үнэмлэх /L/	Түр үнэмлэх /P/	Жолооны үнэмлэх
<ul style="list-style-type: none"> • Онолын хичээл – 6 цаг • Онолын шалгалт амжилттай өгсөн 	<ul style="list-style-type: none"> • Дром дээр дадлага хийсэн • Авто зам дээр дадлага хийсэн • Онолын хичээлийн дадлага хийсэн • Тухай хугацаанд зөрчил гаргаагүй байх 	<ul style="list-style-type: none"> • Дром дээр дадлага хийн ажилттай төгссөн • Авто зам дээр дадлага хийн ажилттай төгссөн • Онолын хичээлийн дадлага хийн ажилттай төгссөн. • Тухай хугацаанд зөрчил гаргаагүй байх • 2 жилийн хугацаатай байна

Замын хөдөлгөөний аюулгүй байдал⁹: 1987 онд баталсан автотээврийн тухай хуулийн 88.1 дэх хэсэгт зааснаар мотоцикл жолоодогч хүмүүс хамгаалах малгай өмсөж хөдөлгөөнд оролцохыг шаардсан байдаг. Замын хөдөлгөөнд оролцохдоо дараах дүрэм стандартыг баримталдаг байна. Үүнд:

- Мотоциклийн (хамгаалах малгай) дүрэм **1973 [P.U.(A)43/1973]**
- **MS 1** “Хамгаалах малгайн техникийн үзүүлэлтүүд” стандарт
- **НҮБ-ын журам №22** - Мотоцикл, мопедын жолооч болон зорчигчийн хамгаалах малгай, эрүүвчийг батлахтай холбоотой нэгдмэл заалт

Малайз улсад мотоцикл унахад шаардлагатай цорын ганц хамгаалалтын хэрэгсэл бол хамгаалах малгай юм. Бээлий, хүрэм гутал гэх мэт бусад хамгаалалтын хэрэгслүүд заавал байх албагүй байдаг байна.

Гурван жилийн хугацаанд (2014 - 2016) нийт мотоциклоор үйлдэгдсэн ЗТО-ын нас баралтын 31.4% нь хамгаалах малгай өмсөөгүйгээс болсон байна.

No	Indicator	2014	2015	2016
1	Motorcyclist deaths due to not wearing helmet	1,141	1,403	1,500
2	Percentage of summons due to not wearing per total of summons	1.39% (107,488)	1.39% (89,616)	1.33% (94,167)

Source: MRR No 256 Pelan Keselamatan Jalan Raya 2014 – 2020: Laporan Status Pencapaian dan Cadangan Penambahbaikan

6.2 Олон улсын стандартчиллын байгууллага / ISO /

ISO буюу Олон улсын Стандарчллын байгууллага нь дэлхийн 160 гаруй орны гишүүнчлэлээс бүрдсэн, стандарт боловсруулагч, түгээгч дэлхийн хамгийн том байгууллага юм. ISO нь оролцогч талуудын (НҮБ түүний дэд байгууллага, WHO, WTO, IEC гэх мэт) хүсэлт хэрэгцээнд үндэслэн дэлхийн хөгжилд чухал шаардлагатай байгаа стандартуудыг боловсруулан гаргадаг. Тус байгууллага нь 1947 онд Швейцарь улсад байгуулагдсан байдаг.

Олон улсын стандартчиллын байгууллага (ISO)-аас боловсруулсан мотоцикл, мопедтой холбоотой 43.140 бүлгийн 89 стандарт байдаг. Доорх хүснэгтэд жагсаалтаар харууллаа.

Хүснэгт 3. Мотоцикл, мопедтой холбоотой 43.140 бүлгийн 89 стандарт

№	АНГЛИ	МОНГОЛ
1	ISO 4106:2012 Motorcycles — Engine test code — Net power	ISO 4106: 2012 Мотоцикл - Хөдөлгүүрийн туршилтын код - Цэвэр хүч
2	ISO 4129:2012 Road vehicles — Mopeds — Symbols for controls, indicators and tell-tales	ISO 4129: 2012 Тээврийн хэрэгсэл - Мопедууд - Хяналтын тэмдэг, шалгуур үзүүлэлт
3	ISO 4151:1987 Road vehicles — Mopeds — Type, location and functions of controls	ISO 4151: 1978 Тээврийн хэрэгслүүд - Мопедууд - Төрөл, хяналтын байршил болон чиг үүргүүд
4	ISO 4164:2012 Mopeds — Engine test code — Net power	ISO 4164: 2012 Мопед - Хөдөлгүүрийн туршилтын код - Цэвэр хүч

⁹ Замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлын судалгааны хүрээлэнгээс гарсан мотоцикл хэрэглэгчдэд зориулсан аюулгүй байдлын зөвлөмж – МАЛАЙЗ улс,

5	ISO 4249-3:2010 Motorcycle tyres and rims (code-designated series) — Part 3: Rims	ISO 4249-3: 2010 Мотоциклын дугуй ба обуд (кодоор тогтоосон цуврал) - 3-р хэсэг: Обуд
6	ISO 5751-1:2010 Motorcycle tyres and rims (metric series) — Part 1: Design guides	ISO 5751-1: 2010 Мотоциклын дугуй ба обуд (хэмжлийн цуврал) - Хэсэг 1: Дизайн гарын авлага
7	ISO 5751-2:2010 Motorcycle tyres and rims (metric series) — Part 2: Tyre dimensions and load-carrying capacities	ISO 5751-2: 2010 Мотоциклын дугуй ба обуд (хэмжлийн цуврал) - Хэсэг 2: Дугуйны хэмжээ ба даац
8	ISO 5751-3:2010 Motorcycle tyres and rims (metric series) — Part 3: Range of approved rim contours	ISO 5751-3: 2010 Мотоциклын дугуй ба обуд (хэмжлийн цуврал) - Хэсэг 3: Зөвшөөрөгдсөн обудны хэлбэрүүд
9	ISO 6054-2:1990 Motorcycle tyres and rims (Code-designated series) — Diameter codes 4 to 12 — Part 2: Rims	ISO 6054-2: 1990 Мотоциклийн дугуй ба обуд (Кодоор тогтоосон цуврал) - 4-ээс 12 хүртэлх диаметрийн код - Хэсэг 2: Обуд
10	ISO 6460-1:2007 Motorcycles — Measurement method for gaseous exhaust emissions and fuel consumption — Part 1: General test requirements	ISO 6460-1: 2007 Мотоциклууд - Хийн ялгаруулалт ба түлшний зарцуулалтыг хэмжих арга - Хэсэг 1: Туршилтын ерөнхий шаардлагууд
11	ISO 6460-1:2007/AMD 1:2015 Motorcycles — Measurement method for gaseous exhaust emissions and fuel consumption — Part 1: General test requirements — Amendment 1	ISO 6460-1:2007/AMD 1:2015 Мотоциклууд - Хийн ялгаруулалт ба түлшний зарцуулалтыг хэмжих арга - Хэсэг 1: Туршилтын ерөнхий шаардлага - Нэмэлт 1
12	ISO/DIS 6460-1 Motorcycles — Measurement method for gaseous exhaust emissions and fuel consumption — Part 1: General test requirements	ISO / DIS 6460-1 Мотоцикл - Хийн ялгаруулалт ба түлшний зарцуулалтыг хэмжих арга - Хэсэг 1: Туршилтын ерөнхий шаардлагууд
13	ISO 6460-2:2014 Motorcycles — Measurement method for gaseous exhaust emissions and fuel consumption — Part 2: Test cycles and specific test conditions	ISO 6460-2: 2014 Мотоцикл - Хийн ялгаруулалт, түлшний зарцуулалтыг хэмжих арга - Хэсэг 2: Туршилтын мөчлөг ба туршилтын тодорхой нөхцөл байдлууд
14	ISO 6460-3:2007 Motorcycles — Measurement method for gaseous exhaust emissions and fuel consumption — Part 3: Fuel consumption measurement at a constant speed	ISO 6460-3: 2007 Мотоцикл - Хийн ялгаруулалт ба түлшний зарцуулалтыг хэмжих арга - Хэсэг 3: Түлшний зарцуулалтыг тогтмол хурдтай үед хэмжих
15	ISO 6460-3:2007/AMD 1:2015 Motorcycles — Measurement method for gaseous exhaust emissions and fuel consumption — Part 3: Fuel consumption measurement at a constant speed — Amendment 1	ISO 6460-3: 2007 / AMD 1: 2015 Мотоцикл - Хийн ялгаруулалт ба түлшний зарцуулалтыг хэмжих арга - Хэсэг 3: Түлшний зарцуулалтыг тогтмол хурдаар хэмжих - Нэмэлт 1
16	ISO 6725:1981 Road vehicles — Dimensions of two-wheeled mopeds and motorcycles — Terms and definitions	ISO 6725: 1981 Тээврийн хэрэгсэл - Хоёр дугуйтай мопед ба мотоциклийн хэмжээ - Нэр томъёо, тодорхойлолт
17	ISO 6726:1988 Mopeds and motorcycles with two wheels — Masses — Vocabulary	ISO 6726: 1988 Хоёр дугуйтай мопед ба мотоцикл - Массууд - Тайлбар толь
18	ISO 6727:2021 Road vehicles — Motorcycles and mopeds — Symbols for controls, indicators and tell-tales	ISO 6727: 2021 Тээврийн хэрэгсэл - Мотоцикл ба мопед – Дэлгэц болон дохионы хяналтын тэдэгтүүд

19	ISO 6855-1:2012 Mopeds — Measurement method for gaseous exhaust emissions and fuel consumption — Part 1: General test requirements	ISO 6855-1: 2012 Мопедууд - Хийн ялгаруулалт ба түлшний зарцуулалтыг хэмжих арга - Хэсэг 1: Туршилтын ерөнхий шаардлага
20	ISO 6855-2:2012 Mopeds — Measurement method for gaseous exhaust emissions and fuel consumption — Part 2: Test cycles and specific test conditions	ISO 6855-2: 2012 Мопедууд - Хийн ялгаруулалт ба түлшний зарцуулалтыг хэмжих арга - Хэсэг 2: Туршилтын мөчлөг ба туршилтын тодорхой нөхцөл
21	ISO 6855-3:2012 Mopeds — Measurement method for gaseous exhaust emissions and fuel consumption — Part 3: Fuel consumption measurement at a constant speed	ISO 6855-3: 2012 Мопедууд - Хийн ялгаруулалт ба түлшний зарцуулалтыг хэмжих арга - Хэсэг 3: Түлшний зарцуулалтыг тогтмол хурдаар хэмжих
22	ISO 7116:2011 Mopeds — Measurement method for determining maximum speed	ISO 7116: 2011 Мопедууд - Хамгийн их хурдыг тодорхойлох хэмжих арга
23	ISO 7117:2010 Motorcycles — Measurement method for determining maximum speed	ISO 7117: 2010 Мотоцикл - Хамгийн их хурдыг тодорхойлох хэмжих арга
24	ISO 7398:1990 Motorcycles — Direct current flasher units	ISO 7398: 1990 Мотоцикл - Шууд гүйдлийн анивчих төхөөрөмжүүд
25	ISO 7399:1990 Motorcycles — Alternating current flasher units	ISO 7399: 1990 Мотоцикл - Хувьсах гүйдлийн анхан шатны нэгжүүд
26	ISO 7400:1990 Mopeds — Alternating current flasher units	ISO 7400: 1990 Мопедууд - Хувьсах гүйдлийн флэш төхөөрөмжүүд
27	ISO 8052:1990 Mopeds — Direct current flasher units	ISO 8052: 1990 Мопедууд - Шууд гүйдлийн анивчих төхөөрөмжүүд
28	ISO 8644:2006 Motorcycles — Light-alloy wheels — Test method	ISO 8644: 2006 Мотоцикл - Хөнгөн хайлшин дугуй - Туршилтын арга
29	ISO 8645:1988 Mopeds — Light-alloy wheels — Test method	ISO 8645: 1988 Мопед - Хөнгөн хайлшин дугуй - Туршилтын арга
30	ISO 8705:2005 Mopeds — Measurement method for location of centre of gravity	ISO 8705: 2005 Мопедууд - Хүндийн хүчний төвийн байршлыг хэмжих арга
31	ISO 8706:1990 Two-wheeled mopeds — Parking stability of side- and centre-stands	ISO 8706: 1990 Хоёр дугуйтай мопед - Хажуугийн ба төв суурийн зогсоолын тогтвортой байдал
32	ISO 8709:2010 Mopeds — Brakes and brake systems — Tests and measurement methods	ISO 8709:2010 Мопедууд - Тоормос ба тоормосны системүүд - Туршилт ба хэмжилтийн аргууд
33	ISO 8710:2010 Motorcycles — Brakes and brake systems — Tests and measurement methods	ISO 8710: 2010 Мотоцикл - Тоормос ба тоормосны систем - Туршилт ба хэмжилтийн арга
34	ISO 9021:2020 Motorcycles and mopeds — Controls — Types, positions and functions	ISO 9021: 2020 Мотоцикл ба мопед - Хяналт - Төрөл, байрлал, функц
35	ISO 9043:2008 Mopeds — Measurement method for moments of inertia	ISO 9043: 2008 Мопедууд - Инерцийн моментуудыг хэмжих арга
36	ISO 9129:2008 Motorcycles — Measurement methods for moments of inertia	ISO 9129: 2008 Мотоцикл - Инерцийн моментийг хэмжих арга
37	ISO 9130:2005 Motorcycles — Measurement method for location of centre of gravity	ISO 9130: 2005 Мотоцикл - хүндийн төвийг байрлуулах хэмжих арга
38	ISO 9131:1993 Three-wheeled mopeds and motorcycles — Dimensions — Vocabulary	ISO 9131: 1993 Гурван дугуйтай мопед ба мотоцикл - Хэмжээ - Тайлбар толь

39	ISO 9132:1990 Three-wheeled mopeds and motorcycles — Masses — Vocabulary	ISO 9132: 1990 Гурван дугуйтай мопед ба мотоцикл - Масс - Тайлбар толь
40	ISO 9565:1990 Two-wheeled motorcycles — Parking stability of side- and centre-stands	ISO 9565: 1990 Хоёр дугуйтай мотоцикл - Хажуугийн ба төв суурийн зогсоолын тогтвортой байдал
41	ISO 9645:1990 Acoustics — Measurement of noise emitted by two-wheeled mopeds in motion — Engineering method	ISO 9645: 1990 Акустик - Хөдөлгөөнд хоёр дугуйтай мопедоос ялгарах дуу чимээг хэмжих - Инженерийн арга
42	ISO 9987:1990 Motorcycles — Measurement of variation of dipped beam inclination as a function of load	ISO 9987: 1990 Мотоцикл - Ачааллын функц болох буурсан цацрагийн хэлбэлзлийг хэмжих
43	ISO 10190:2008 Motorcycle chains — Characteristics and test methods	ISO 10190: 2008 Мотоциклийн гинж - Шинж чанар ба туршилтын арга
44	ISO 10355:2004 Mopeds — Positioning of lighting and light-signalling devices	ISO 10355: 2004 Мопедууд - Гэрэлтүүлэг ба гэрлийн дохиоллын төхөөрөмжүүдийн байршил
45	ISO 11460:2007 Two-wheeled motorcycles — Positioning of lighting and light-signalling devices	ISO 11460: 2007 Хоёр дугуйтай мотоцикл - Гэрэлтүүлэг, гэрлийн дохиоллын төхөөрөмжийн байршил
46	ISO 11486:2006 Motorcycles — Methods for setting running resistance on a chassis dynamometer	ISO 11486: 2006 Мотоцикл - Явах эд ангийн динамометр дээр ажиллах эсэргүүцлийг тохируулах арга
47	ISO 11486:2006/AMD 1:2012 Motorcycles — Methods for setting running resistance on a chassis dynamometer — Amendment 1	ISO 11486: 2006 / AMD 1: 2012 Мотоцикл - Явах ангийн динамометр дээр гүйдлийн эсэргүүцлийг тохируулах арга - Нэмэлт 1
48	ISO 11838:1997 Motorcycle and motorcycle-rider kinematics — Vocabulary	ISO 11838: 1997 Мотоцикл ба мотоцикл унах кинематик - Тайлбар толь
49	ISO 11838:1997/AMD 1:2011 Motorcycle and motorcycle-rider kinematics — Vocabulary — Amendment 1	ISO 11838: 1997 / AMD 1: 2011 Мотоцикл ба мотоцикл унаж буй кинематик - Тайлбар толь - Нэмэлт 1
50	ISO 12364:2001 Two-wheeled motorcycles — Antilock braking systems (ABS) — Tests and measurement methods	ISO 12364: 2001 Хоёр дугуйтай мотоцикл - Тоормосны эсрэг систем (ABS) - Туршилт ба хэмжилтийн арга
51	ISO 12366:2001 Two-wheeled mopeds — Antilock braking systems (ABS) — Tests and measurement methods	ISO 12366: 2001 Хоёр дугуйтай мопед - Тоормосны эсрэг систем (ABS) - Туршилт ба хэмжилтийн аргууд
52	ISO/TR 13062:2015 Electric mopeds and motorcycles - Terminology and classification	ISO / TR 13062: 2015 Цахилгаан мопед ба мотоцикл - Нэр томъёо ба ангилал
53	ISO/DIS 13063-1 Electrically propelled mopeds and motorcycles — Safety specifications — Part 1: On-board rechargeable energy storage system (RESS)	ISO / DIS 13063-1 Цахилгаан хөдөлгүүртэй мопед ба мотоцикл - Аюулгүй байдлын үзүүлэлтүүд - Хэсэг 1: Цэнэглэдэг энерги хадгалах систем (RESS)
54	ISO/DIS 13063-2 Electrically propelled mopeds and motorcycles — Safety specifications — Part 2: Vehicle operational safety	ISO / DIS 13063-2 Цахилгаан хөдөлгүүртэй мопед ба мотоцикл - Аюулгүй байдлын үзүүлэлтүүд - Хэсэг 2: Тээврийн хэрэгслийн ашиглалтын аюулгүй байдал
55	ISO/DIS 13063-3 Electrically propelled mopeds and motorcycles — Safety specifications — Part 3: Electrical safety	ISO / DIS 13063-3 Цахилгаан хөдөлгүүртэй мопед ба мотоцикл - Аюулгүй байдлын үзүүлэлтүүд - Хэсэг 3: Цахилгааны аюулгүй байдал
56	ISO 13063:2012 Electrically propelled mopeds and motorcycles — Safety specifications	ISO 13063: 2012 Цахилгаан хөдөлгүүртэй мопед ба мотоцикл - Аюулгүй байдлын үзүүлэлтүүд

57	ISO 13064-1:2012 Battery-electric mopeds and motorcycles — Performance — Part 1: Reference energy consumption and range	ISO 13064-1: 2012 Батерей-цахилгаан мопед ба мотоцикл - Гүйцэтгэл - Хэсэг 1: Эрчим хүчний хэрэглээ ба хязгаар
58	ISO 13064-2:2012 Battery-electric mopeds and motorcycles — Performance — Part 2: Road operating characteristics	ISO 13064-2: 2012 Батерей-цахилгаан мопед ба мотоцикл - Гүйцэтгэл - Хэсэг 2: Авто замын ашиглалтын шинж чанар
59	ISO 13232-1:2005 Motorcycles — Test and analysis procedures for research evaluation of rider crash protective devices fitted to motorcycles — Part 1: Definitions, symbols and general considerations	ISO 13232-1: 2005 Мотоцикл - Судалгааны үнэлгээний туршилт, шинжилгээний журам - Хэсэг 1: Тодорхойлолт, тэмдэг ба ерөнхий анхаарах зүйлс
60	ISO 13232-1:2005/AMD 1:2012 Motorcycles — Test and analysis procedures for research evaluation of rider crash protective devices fitted to motorcycles — Part 1: Definitions, symbols and general considerations — Amendment 1: MATD test helmet, ground impact, and injury costs	ISO 13232-1: 2005 / AMD 1: 2012 Мотоцикл - Мотоцикль суурилуулсан жолооч унахаас хамгаалах хэрэгслийг судлах үнэлгээний туршилт, шинжилгээний журам - Хэсэг 1: Тодорхойлолт, тэмдэглэгээ ба ерөнхий зүйл - Нэмэлт 1: MATD туршилтын малгай, газрын нөлөөлөл, гэмтлийн зардал
61	ISO 13232-2:2005 Motorcycles — Test and analysis procedures for research evaluation of rider crash protective devices fitted to motorcycles — Part 2: Definition of impact conditions in relation to accident data	ISO 13232-2: 2005 Мотоцикл - Мотоцикль суурилуулсан жолооч унахаас хамгаалах хэрэгслийг судлах үнэлгээний туршилт, шинжилгээний журам - Хэсэг 2: Ослын мэдээлэлтэй холбоотой нөлөөллийн нөхцлийг тодорхойлох
62	ISO 13232-3:2005 Motorcycles — Test and analysis procedures for research evaluation of rider crash protective devices fitted to motorcycles — Part 3: Motorcyclist anthropometric impact dummy	ISO 13232-3:2005 Мотоцикл - Мотоцикль суурилуулсан морь унахаас хамгаалах хэрэгслийг судлах үнэлгээний туршилт, шинжилгээний журам - Хэсэг 3: Мотоциклчин антропометрийн нөлөөллийн дамми
63	ISO 13232-3:2005/AMD 1:2012 Motorcycles — Test and analysis procedures for research evaluation of rider crash protective devices fitted to motorcycles — Part 3: Motorcyclist anthropometric impact dummy — Amendment 1: MATD test helmet	ISO 13232-3: 2005 / AMD 1: 2012 Мотоцикл - Мотоцикль суурилуулсан жолоочийг ослоос хамгаалах хэрэгслийг судлах үнэлгээний туршилт, шинжилгээний журам - Хэсэг 3: Мотоциклчин антропометрийн цохилтын дамми - Нэмэлт 1: MATD туршилтын дуулга
64	ISO 13232-4:2005 Motorcycles — Test and analysis procedures for research evaluation of rider crash protective devices fitted to motorcycles — Part 4: Variables to be measured, instrumentation and measurement procedures	ISO 13232-4: 2005 Мотоцикл - Мотоцикль суурилуулсан жолооч унахаас хамгаалах хэрэгслийг судлах үнэлгээний туршилт, шинжилгээний журам - Хэсэг 4: Хэмжих хувьсагчид, хэмжих ба хэмжих журам
65	ISO 13232-5:2005 Motorcycles — Test and analysis procedures for research evaluation of rider crash protective devices fitted to motorcycles — Part 5: Injury indices and risk/benefit analysis	ISO 13232-5: 2005 Мотоцикл - Мотоцикль суурилуулсан жолоочийг ослоос хамгаалах хэрэгслийг судлах үнэлгээний туршилт, шинжилгээний журам - Хэсэг 5: Гэмтлийн индекс ба эрсдэл / үр ашгийн шинжилгээ
66	ISO 13232-5:2005/AMD 1:2012 Motorcycles — Test and analysis procedures for research evaluation of rider crash protective devices fitted to motorcycles — Part 5: Injury indices and risk/benefit analysis — Amendment 1: Ground impact and injury costs	ISO 13232-5: 2005 / AMD 1: 2012 Мотоцикл - Мотоцикль суурилуулсан жолооч унахаас хамгаалах хэрэгслийг судлах үнэлгээний туршилт, шинжилгээний журам - Хэсэг 5: Осол гэмтлийн индекс ба эрсдэл / үр ашгийн

		шинжилгээ - Нэмэлт 1: Газрын нөлөөлөл ба гэмтлийн зардал
67	ISO 13232-6:2005 Motorcycles — Test and analysis procedures for research evaluation of rider crash protective devices fitted to motorcycles — Part 6: Full-scale impact-test procedures	ISO 13232-6:2005 Мотоцикл - Мотоцикл дээр суурилуулсан жолоочийг ослоос хамгаалах хэрэгслийг судлах үнэлгээний туршилт, шинжилгээний журам - Хэсэг 6: Бүрэн хэмжээний цохилтыг турших журам
68	ISO 13232-6:2005/AMD 1:2012 Motorcycles — Test and analysis procedures for research evaluation of rider crash protective devices fitted to motorcycles — Part 6: Full-scale impact-test procedures — Amendment 1: MATD test helmet	ISO 13232-6: 2005 / AMD 1: 2012 Мотоцикл - Мотоцикл суурилуулсан жолоочийг ослоос хамгаалах хэрэгслийг судлах үнэлгээний туршилт, шинжилгээний журам - Хэсэг 6: Бүрэн хэмжээний цохилтыг турших журам - Нэмэлт 1: MATD туршилтын малгай
69	ISO 13232-7:2005 Motorcycles — Test and analysis procedures for research evaluation of rider crash protective devices fitted to motorcycles — Part 7: Standardized procedures for performing computer simulations of motorcycle impact tests	ISO 13232-7: 2005 Мотоцикл - Мотоциклд суурилуулсан жолоочийг ослоос хамгаалах хэрэгслийг судлах үнэлгээний туршилт, шинжилгээний журам - Хэсэг 7: Мотоциклийн цохилтын туршилтын компьютерийн симуляцийг гүйцэтгэх стандартчилагдсан журам
70	ISO 13232-7:2005/AMD 1:2012 Motorcycles — Test and analysis procedures for research evaluation of rider crash protective devices fitted to motorcycles — Part 7: Standardized procedures for performing computer simulations of motorcycle impact tests — Amendment 1: Ground impact	ISO 13232-7: 2005 / AMD 1: 2012 Мотоцикл - Мотоциклд суурилуулсан жолоочийг ослоос хамгаалах хэрэгслийг судлах үнэлгээний туршилт, шинжилгээний журам - Хэсэг 7: Мотоциклийн цохилтын туршилтын компьютерийн симуляци хийх стандартчилагдсан журам - Нэмэлт 1: Газрын нөлөөлөл
71	ISO 13232-8:2005 Motorcycles — Test and analysis procedures for research evaluation of rider crash protective devices fitted to motorcycles — Part 8: Documentation and reports	ISO 13232-8:2005 Мотоцикл - Мотоциклд суурилуулсан жолоочийг ослоос хамгаалах хэрэгслийг судлах үнэлгээний туршилт, шинжилгээний журам - Хэсэг 8: Баримтжуулалт, тайлан
72	ISO 13232-8:2005/AMD 1:2012 Motorcycles — Test and analysis procedures for research evaluation of rider crash protective devices fitted to motorcycles — Part 8: Documentation and reports — Amendment 1: Ground impact and injury costs	ISO 13232-8:2005/AMD 1:2012 Мотоцикл – Мотоциклд суурилуулсан жолоочийг ослоос хамгаалах хэрэгслийг судлах үнэлгээний туршилт, шинжилгээний журам - Хэсэг 8: Баримтжуулалт ба тайлан - Нэмэлт 1: Газрын нөлөөлөл ба гэмтлийн зардал
73	ISO 14722:1998 Moped and moped-rider kinematics — Vocabulary	ISO 14722: 1998 Мопед ба мопед-жолооч кинематик - Тайлбар толь
74	ISO 14722:1998/AMD 1:2011 Moped and moped-rider kinematics — Vocabulary — Amendment 1	ISO 14722: 1998/AMD 1: 2011 Мопед ба мопед-жолоодогч кинематик - Тайлбар толь - Нэмэлт 1
75	ISO 17479:2013 Motorcycles — Measurement methods for gaseous exhaust emissions during inspection or maintenance	ISO 17479: 2013 Мотоцикл - Хяналт шалгалт, засвар үйлчилгээ хийх явцад хийн ялгаруулалтыг хэмжих арга
76	ISO 17479:2013/AMD 1:2020 Motorcycles — Measurement methods for gaseous exhaust emissions during inspection or maintenance — Amendment 1	ISO 17479: 2013 / AMD 1: 2020 Мотоцикл - Хяналт шалгалт, засвар үйлчилгээ хийх явцад хийн ялгаруулалтыг хэмжих арга - Нэмэлт 1
77	ISO 18243:2017 Electrically propelled mopeds and motorcycles — Test	ISO 18243: 2017 Цахилгаан хөдөлгүүртэй мопед ба мотоцикл - Лити-ион батерейны туршилтын үзүүлэлтүүд ба аюулгүй байдлын шаардлагууд

	specifications and safety requirements for lithium-ion battery systems	
78	ISO 18243:2017/AMD 1:2020 Electrically propelled mopeds and motorcycles — Test specifications and safety requirements for lithium-ion battery systems — Amendment 1	ISO 18243: 2017 / AMD 1: 2020 Цахилгаан хөдөлгүүртэй мопед ба мотоцикл - Лити-ион батерейны туршилтын үзүүлэлтүүд ба аюулгүй байдлын шаардлага- Нэмэлт 1
79	ISO 18246:2015 Electrically propelled mopeds and motorcycles — Safety requirements for conductive connection to an external electric power supply	ISO 18246: 2015 Цахилгаан хөдөлгүүртэй мопед ба мотоцикл - Гаднах цахилгаан хангамжид дамжуулагч холболтын аюулгүй байдлын шаардлага
80	ISO/CD 18246 Electrically propelled mopeds and motorcycles — Safety requirements for conductive connection to an external electric power supply	ISO/CD 18246 Цахилгаан хөдөлгүүртэй мопед ба мотоцикл - Гаднах цахилгаан хангамжид дамжуулагч холболтын аюулгүй байдлын шаардлага
81	ISO 18580:2015 Motorcycles — Verification of total running resistance force during mode running on a chassis dynamometer	ISO 18580: 2015 Мотоцикл - Явах эд ангийн динамометр дээр ажиллаж байх үеийн гүйдлийн эсэргүүцлийн нийт хүчийг шалгах
82	ISO 19449:2015 Mopeds — Measurement methods for gaseous exhaust emissions during inspection or maintenance	ISO 19449: 2015 Мопедууд - Хяналт шалгалт, засвар үйлчилгээ хийх явцад хийн ялгаруулалтыг хэмжих арга
83	ISO/TS 19466:2017 Electrically propelled mopeds and motorcycles — Test method for evaluating performance of regenerative braking systems	ISO / TS 19466: 2017 Цахилгаан хөдөлгүүртэй мопед ба мотоцикл - Сэргээгдэх тоормосны системийн ажиллагааг үнэлэх туршилтын арга
84	ISO 19689:2016 Motorcycles and mopeds — Communication between vehicle and external equipment for diagnostics — Diagnostic connector and related electrical circuits, specification and use	ISO 19689: 2016 Мотоцикл ба мопед - Оношилгооны зориулалттай тээврийн хэрэгсэл ба гадаад тоног төхөөрөмжийн хоорондох холбоо - Оношилгооны холбогч ба холбогдох цахилгаан хэлхээ, тодорхойлолт ба ашиглалт
85	ISO 21755-1:2019 Motorcycles — Measurement method for evaporative emissions — Part 1: SHED test procedure	ISO 21755-1: 2019 Мотоцикл - Ууршуулах утааг хэмжих арга - Хэсэг 1: SHED туршилтын журам
86	ISO 21755-2:2020 Motorcycles — Measurement method for evaporative emissions — Part 2: Permeation test procedure	ISO 21755-2: 2020 Мотоцикл - Ууршуулах утааг хэмжих арга - Хэсэг 2: Нэвчилтийн туршилтын журам
87	ISO/DIS 23280 Electrically propelled mopeds and motorcycles – Test method for evaluation of energy performance using motor dynamometer	ISO / DIS 23280 Цахилгаан хөдөлгүүртэй мопед ба мотоцикл - Хөдөлгүүрийн динамометр ашиглан эрчим хүчний гүйцэтгэлийг үнэлэх туршилтын арга
88	ISO 28981:2009 Mopeds - Methods for setting the running resistance on a chassis dynamometer	ISO 28981: 2009 Мопедууд - Явах эд ангийн динамометр дээр ажиллах эсэргүүцлийг тохируулах арга
89	ISO 28981:2009/AMD 1:2015 Mopeds - Methods for setting the running resistance on a chassis dynamometer — Amendment 1	ISO 28981: 2009 / AMD 1: 2015 Мопедууд - Явах эд ангийн динамометр дээр ажиллах эсэргүүцлийг тохируулах арга - Нэмэлт 1

6.3 Тээврийн хэрэгслийн салбарын дүрмийг зохицуулах бүх дэлхийн форум (WP29)

Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Европын эдийн засгийн комиссоос гаргасан Тээврийн хэрэгслийн салбарын дүрмийг зохицуулах бүх дэлхийн форум (WP.29) нь

НҮБ-ын Баруун, Төв болон Дорнод Европын, Төв Ази болон Хойт Америкийн орнуудын (бүгд 56 улс) төлөөлөгчид эдийн засаг, статистик, хүрээлэн байгаа орчин, тээвэр, худалдаа, тогтвортой эрчим хүч, модон материал болон орон сууцны аж ахуйн салбарт эдийн засгийн хамтын ажиллагааны арга хэрэгслийг боловсруулахын тулд цуглардаг өвөрмөц форум юм. Энэхүү байгууллага нь конвенц, норм, стандартыг боловсруулах ба зохицуулах бүс нутгийн хүрээг тогтоодог.

WP.29-ийн үйл ажиллагаанд өнөө үед тогтмол оролцдог төрийн бус байгууллагын жагсаалтанд Олон улсын үйлдвэрүүдийн байгууллага – мотоцикл үйлдвэрлэгчид – мотоцикл үйлдвэрлэгчид болон нэгдсэн үндэсний олон улсын байгууллага /IMMA/ байдаг байна. 1958 оны хэлэлцээрийн хавсралтанд багтсан, Нэгдсэн үндэсний байгууллага (НҮБ)-аас гаргасан Зохицуулалтын хамрах хүрээ:

- Зохицуулалтын доор дурьдсан хамрах хүрээ нь НҮБ-ээс 2013 оны 12-р сарын 31-нд гаргасан зохицуулалтанд хамаарна. Хамрах хүрээгээр тээврийн хэрэгслийн категорийг заах боловч дэд категори/анги, эсвэл тухайн категори дахь жингийн хамгийн их/бага хязгаар зэргийг оруулж хамрах хүрээг хязгаарласан.
- НҮБ-ээс гаргасан Зохицуулалт нь техникийн прогресс болон тэдгээрийн хамрах хүрээ өөрчлөгдөх бүрд тасралтгүйгээр шинэчлэгдэн, сайжруулагдаж байна.

WP29-н “L” төрөл ангилал буюу мотоциклийн төрөл ангилалд дараах 31 шаардлага байдаг байна. Доорх хүснэгтэд жагсаан харууллаа.

Хүснэгт 4. WP29-ийн "L" төрөл ангиллын 31 шаардлага

Зориулалт	Нэр	L ¹	L ²	L ³	L ⁴	L ⁵	L ⁶	L ⁷	Трактор	Механизм
9	“L ₂ , L ₄ болон L ₅ ” категорийн тээврийн хэрэгсэлд тэдгээрийн гаргах дуу чимээнээс нь хамааруулан зөвшөөрөл олгоход тавигдах нэгдсэн шаардлага		x		x	x				
19	Механикжсан тээврийн хэрэгслийн манангийн гэрэлд зөвшөөрөл олгоход тавигдах нэгдсэн шаардлага			x	x	x		x	x	
22	Мотоцикл, мопедын жолооч болон зорчигчдын хамгаалах малгай, шилэн нүүрвчинд зөвшөөрөл олгоход тавигдах шаардлага									
25	Суудлын дэрэнд зөвшөөрөл олгоход тавигдах нэгдсэн шаардлага		x		x	x	x	x		
28	Дуут дохиотой анхааруулах хэрэгсэл болон хөдөлгүүрээр тоноглогдсон тээврийн хэрэгсэлд түүний дуут дохионы үзүүлэлтээс нь хамааруулан зөвшөөрөл олгоход тавигдах нэгдсэн шаардлага			x	x	x				
35	Тээврийн хэрэгсэлд түүний дөрөөний байршилаас нь хамааруулан зөвшөөрөл олгоход тавигдах нэгдсэн шаардлага									
39	Тээврийн хэрэгсэлд түүний хурд хэмжүүр болон хэмжүүрийн суурилуулалтаас хамааруулан зөвшөөрөл олгоход тавигдах нэгдсэн шаардлага	x	x	x	x	x	x	x		
40	Албадан ноцоолттой (бензин, газ гэх мэт) хөдөлгүүрээр тоноглогдсон мотоциклд түүний хөдөлгүүрээс гарах хийн байдалтай хорт бодисын хэмжээнээс хамааруулан зөвшөөрөл олгоход тавигдах нэгдсэн шаардлага			x	x	x				
41	Мотоциклд түүний гаргах дуу чимээнээс нь хамааруулан зөвшөөрөл олгоход тавигдах шаардлага			x						
47	Албадан ноцоолттой (бензин, хий гэх мэт) хөдөлгүүрээр тоноглогдсон мопедонд түүний хөдөлгүүрээс гарах хийн	x	x							

	байдалтай хорт бодисын хэмжээнээс хамааруулан зөвшөөрөл олгоход тавигдах нэгдсэн шаардлага												
50	"L" категорийн тээврийн хэрэгслийн урд болон арын оврын гэрэл, зогсоолын гэрэл, эргэх чиг заах гэрэл, арын дугаарын гэрэлд зөвшөөрөл олгоход тавигдах нэгдсэн шаардлага	x	x	x	x	x	x	x					
53	"L3" категорийн тээврийн хэрэгсэлд түүний гэрэлтүүлэх болон гэрлээр анхааруулах хэрэгслээс хамааруулан зөвшөөрөл олгоход тавигдах нэгдсэн шаардлага			x									
56	Мопед болон түүнтэй ижил тээврийн хэрэгслийн их гэрэлд зөвшөөрөл олгоход тавигдах нэгдсэн шаардлага	x	x										
57	Мотоцикл болон түүнтэй ижил тээврийн хэрэгслийн их гэрэлд зөвшөөрөл олгоход тавигдах нэгдсэн шаардлага			x	x	x	x	x					
60	Хоёр дугуйтай мотоцикл болон мопедонд түүний жолооны удирдлага, хянах самбар зэргээс хамааруулан зөвшөөрөл олгоход тавигдах нэгдсэн шаардлага	x		x									
63	Хоёр дугуйтай мопедонд түүний гаргах дуу чимээнээс нь хамааруулан зөвшөөрөл олгоход тавигдах нэгдсэн шаардлага	x											
72	Мотоциклын улайсах, галоген (HS1) лампаар тоноглогдсон холын болон/эсвэл ойрын (тэгш хэмтэй бус) тусгалтай их гэрэлд зөвшөөрөл олгоход тавигдах нэгдсэн шаардлага			x	x	x							
74	"L1" категорийн тээврийн хэрэгсэлд түүний гэрэлтүүлэх болон гэрлээр анхааруулах хэрэгслээс хамааруулан зөвшөөрөл олгоход тавигдах нэгдсэн шаардлага	x											
75	Мотоцикл болон мопедны резин дугуйнд зөвшөөрөл олгоход тавигдах нэгдсэн шаардлага	x	x	x	x	x							
76	Мопедны холын ойрын тусгалтай их гэрэлд зөвшөөрөл олгоход тавигдах нэгдсэн шаардлага	x	x					x					
78	"L1, L2, L3, L4 болон L5" категорийн тээврийн хэрэгсэлд тэдгээрийн тоормосны үзүүлэлтээс нь хамааруулан зөвшөөрөл олгоход тавигдах нэгдсэн шаардлага	x	x	x	x	x							
81	Хоёр дугуйтай (шаахайтай, эсвэл шаахайгүй) тээврийн хэрэгслийн ар талаа харах толинд түүнийг жолооны гаранг бэхэлсэн байдлаас нь хамааруулан зөвшөөрөл олгоход тавигдах нэгдсэн шаардлага	x	x	x	x	x	x	x					
82	Мопедны улайсах, галоген (HS2) лампаар тоноглогдсон их гэрэлд зөвшөөрөл олгоход тавигдах нэгдсэн шаардлага	x	x					x					
87	Механикжсан тээврийн хэрэгслийн өдрийн цагаар хэрэглэдэг гэрэлд зөвшөөрөл олгоход тавигдах нэгдсэн шаардлага	x	x	x	x	x	x	x	x				
88	Хоёр дугуйтай тээврийн хэрэгслийн гэрэл ойлгууртай резин дугуйд зөвшөөрөл олгоход тавигдах нэгдсэн шаардлага	x											
90	Механикжсан тээврийн хэрэгсэл болон түүний чиргүүлийн диск, барабан, барабант тоормосны механизмын накладка болон накладка зэргийг солиход зөвшөөрөл олгоход тавигдах нэгдсэн шаардлага	x	x	x	x	x	x	x					
92	Мотоцикл, мопед, гурван дугуйтай тээврийн хэрэгслийн ажилласан хийг гаргах системийн дуу намсгуурыг ижил төрлийн өөр намсгуураар солиход зөвшөөрөл олгоход тавигдах нэгдсэн шаардлага	x	x	x	x	x							
98	Хийгээр ажилладаг их гэрэлтэй хөдөлгүүрээр тоноглогдсон тээврийн хэрэгсэлд зөвшөөрөл олгоход тавигдах нэгдсэн шаардлага			x									
112	Хөдөлгүүрээр тоноглогдсон тээврийн хэрэгслийн улайсах ламп болон/эсвэл гэрлийн диод (LED) бүхий холын болон/эсвэл ойрын (тэгш хэмтэй бус) тусгалтай их гэрэлд зөвшөөрөл олгоход тавигдах нэгдсэн шаардлага	x	x	x	x	x	x	x	x				
113	Хөдөлгүүрээр тоноглогдсон тээврийн хэрэгслийн хийгээр ажилладаг ламп болон/эсвэл гэрлийн диод (LED) бүхий холын болон/эсвэл ойрын (тэгш хэмтэй бус) тусгалтай их гэрэлд зөвшөөрөл олгоход тавигдах нэгдсэн шаардлага	x	x	x	x	x	x	x	x				
136	"L" категорийн тээврийн хэрэгсэлд түүний цахилгаан хөтлүүрт тавигдах тусгай шаардлагаас нь хамааруулан зөвшөөрөл олгоход тавигдах нэгдсэн шаардлага	x	x	x	x	x	x	x	x				

6.3 СИТА ЗӨВЛӨМЖ №5 - L төрөл ангиллын тээврийн хэрэгслийн техникийн хяналт үзлэг

СИТА - Техникийн Хяналтын Олон Улсын Хороо нь тээврийн хэрэгсэл (чиргүүл), тэдгээрийн техник ашиглалт, техникийн хяналт үзлэгтэй холбоотой ажил үйлчилгээ, хүн амын эрүүл мэнд, хүрээлэн буй байгаль орчин мөн автозам, замын байгууламжийн аюулгүй байдалд сөргөөр нөлөөлөх хүчин зүйлс багатай шилдэг туршлага технологийг нэвтрүүлэх, бусад холбогдох мэдээлэлээр гишүүдээ хангах, мэдээллийг гишүүдтэйгээ тогтмол харилцан солилцох чиг үүрэгтэй байгууллага юм.

Мөн тээврийн хэрэгсэл (чиргүүл), тэдгээрийн техник ашиглалт, тогтоосон давтамжийн дагуу хийгдэх техникийн хяналт үзлэгтэй холбоотой ажил үйлчилгээний чанар, бүтээмж, үр ашгийг шинжлэх ухааны үндэслэл бүхий судалгаанд тулгуурлан дагаж мөрдвөл зохих хууль тогтоомж зэрэгт нийцүүлэн санал боловсруулах, хөгжүүлэх, зохицуулах;

Үйл ажиллагаа нь дараахад чиглэгдэнэ:

- a. техникийн хяналт үзлэгийн стандарт аргачлалыг боловсруулах;
- b. өөр өөр ангилалд хамаарах тээврийн хэрэгслийн техникийн хяналт үзлэгийн ажил үйлчилгээ эрхлэхэд тавигдах нөхцөлүүдийн стандартыг боловсруулах;
- c. шалгалт сорилтын тэнцсэн эс тэнцсэн шалгуур үнэлгээний стандартууд болон тэдгээрийн итгэмжлэл, баталгаажуулалт мөн чанарын хяналтын тогтолцооны стандарт боловсруулах, сайжруулах;
- d. тээврийн хэрэгслийн хяналт үзлэгийн ажил үйлчилгээ, түүний үр дүнтэй холбоотой мэдээ, мэдээллийг нэгдсэн өгөгдлийн мэдээлэлийн санд оруулах, хадгалах болон тухайн стандартуудыг дагаж мөрдөж байгаа эсэхэд тавих шалгалт хяналтын уялдааг сайжруулах, эрх бүхий байгууллагаас явуулсан хяналт шалгалтын үр нөлөөг нэмэгдүүлэх;
- e. тээврийн хэрэгсэл (чиргүүл)-ийн техникийн хяналт үзлэгийг гардан гүйцэтгэх ажилтны мэргэжлийн ур чадварыг дээшлүүлэх;
- f. Европын Холбоо ба НҮБ (UN/ECE)-ын институт бусад холбогдох төр ба хувийн, мөн улсын болон олон улсын байгууллагуудтай дээр дурьдсан бүх чиглэлээр хамтран ажиллах;
- g. хүн амын эрүүл мэнд, хүрээлэн буй байгаль орчин хамгаалах, замын аюулгүй байдлыг сайжруулах талаарх мэргэжлийн байгууллагын саналыг тусгах зэрэг үйл ажиллагаа явуулдаг байна.

Энэхүү баримт бичигт L ангилалд хамаарах буюу мотоциклын техникийн хяналт үзлэгийн ажил үйлчилгээ эрхлэхэд тавигдах нөхцлүүд стандартыг боловсруулсан байна. Үүнд:

1. Тээврийн хэрэгслийн аливаа бүрэлдэхүүн хэсэг, эд ангийг задлаж салгахгүйгээр зориулалтын тоног төхөөрөмж ашиглан техникийн хяналт үзлэгийг гүйцэтгэнэ.

2. Хяналт үзлэгт ашиглагдах тоног төхөөрөмж техникийн үзлэгийн төвд байх ба тэдгээр тоног төхөөрөмжийг СИТА-ийн Зөвлөмж 7-д санал болгов.

3. Техникийн хяналт үзлэгийг тогтоосон хугацаанд хийж гүйцэтгэх боломжтой байхаас гадна сорьж турших хугацаа нь тухайн тээврийн хэрэгслийн ерөнхий байдал, төрөл ангилал, хяналт үзлэгийг зохион байгуулах арга гэх мэтээс хамаарч өөр өөр байна. Тээврийн хэрэгслийн хяналт үзлэгт хамрагдах нийт хугацаа 20 минут байх нь үндэслэлгүй юм.

4. Техникийн хяналт үзлэгээр аюулгүй байдал, хүрээлэн буй байгаль орчныг хамгаалахтай холбоотой зүйлсээс гадна үзлэгийн үр дүнг бүртгэх, холбогдох дүрэм журам, стандарт болон бусад хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг хангах үүднээс тээврийн хэрэгслийг тодорхойлох шаардлагатай юм.

5. Замын хөдөлгөөнд оролцоход чухал бус хэмээн үзэх тээврийн хэрэгслийн ерөнхий байдалтай холбоотой зүйлсийг Х тэмдэглэгээгээр тэмдэглэсэн болно. Бусад бүх зүйлсийг боломжтой тохиолдолд техникийн хяналт үзлэгт зайлшгүй хэмээн авч үзнэ.

Энэхүү баримт бичигт хяналт үзлэгт хамрагдах тээврийн хэрэгслийн систем, бүрэлдэхүүн хэсгүүдийг тодорхойлох; тээврийн хэрэгслийг хүлээн зөвшөөрөх эсэхийг тодорхойлоход ашиглах арга, түүний шалгуур, үзүүлэлтийн талаархи мэдээллийг өгсөн болно.

6.4 Замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлыг хангах, түүнээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохицуулж буй гадаад орнуудын хууль тогтоомж, эрх зүйн орчин

Замын хөдөлгөөний аюулгүй байдал нь олон нийтийн аюулгүй байдлын салшгүй нэг хэсэг бөгөөд хүн төрөлхтний тулгамдсан асуудал билээ. Тиймээс дэлхийн улс орнууд ЗХАБ-ыг хангах чиглэлээр олон улсын гэрээ конвенц байгуулан түүнд нэгдэн орсон.

Манай улс Венийн конвенцуудад нэгдэн орох тухай асуудал ЗГ-ын 1996 оны 09 дүгээр 21-ний өдрийн 239 тоот тогтоолоор албан ёсоор хөндөгдөн тавигдсан юм. Улмаар МУ-ын Их хурлаас 1997 оны 07 дугаар сарын 09-ний өдөр Замын хөдөлгөөний тухай болон Замын дохио, тэмдгийн тухай Венийн конвенцуудыг хүлээн зөвшөөрч нэгдэн орох тухай хууль баталж, ЗГ-аас батламж жуух бичиг илгээснийг НҮБ-ын Ерөнхий нарийн бичгийн дарга 1997 оны 12 дугаар сарын 19-ний өдөр хүлээн авсан /өөрөөр хэлбэл энэ өдөр манай улс тус конвенцуудад нэгдэн орсон/ бөгөөд үүнээс яг 12 сарын дараа буюу 1998 оны 12 дугаар сарын 19-ний өдрөөс тус конвенцуудад МУ-ын нутаг дэвсгэрт хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж эхэлсэн юм.

Монгол Улс хүний эрх, эрх чөлөө, шударга ёсыг эрхэмлэн дээдэлж, эх орондоо хүмүүнлэг, иргэний ардчилсан нийгэм цогцлуулан хөгжүүлэхийг эрхэм зорилго болгоно¹⁰ гэж Үндсэн хуулиндаа зарлан тунхагласан улс.

¹⁰ Монгол Улсын Үндсэн Хууль, УБ, 1992,

НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейгаас 2011-2020 оныг “Замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлын жилүүд” болгон зарлах тогтоол гарч зам тээврийн ослыг бууруулах тодорхой зорилт дэвшүүлсэн. Манай улс энэхүү конвенцыг хэрэгжүүлэх ажлын хүрээнд ЗГ-ын 2012 оны 146 дугаар тогтоолоор “Замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлыг хангах үндэсний стратеги” (2012-2020 он)-ийг батлан салбар хоорондын хамтын ажиллагаа, уялдааг ханган “Хүн-Тээврийн хэрэгсэл-Зам-Орчин”-ны аюулгүй байдлыг цогцоор нь бүрдүүлж, зам тээврийн ослын сөрөг үр дагаврыг эрс багасгах зорилтыг тавин ажилласаар байгаа.

Дэлхийд эдийн засаг, нийгмийн хувьд өндөр хөгжилтэй гэж тооцогддог улс орнуудад ЗТО-оор амь насаа алдаж байгаа тохиолдлын 12¹¹ %-ийг мотоциклтой замын хөдөлгөөнд оролцсон тохиолдол эзэлдэг. Харин дундаж хөгжилтэй улс орнуудад энэ хувь хэмжээ 26% орчим, зүүн өмнөд Ази болон Номхон далайн бүс нутгийн орнуудын тухайд 34% орчим буюу хамгийн их хувийг эзэлж байгаа бол Африк тивийн улс орнуудад ЗТО-д мотоциклоос шалтгаалан иргэд амь насаа алдах тохиолдол хамгийн бага буюу 7% орчим байна.

Дэлхийн эрүүл мэндийн байгууллагаас жил бүр гаргадаг ЗХАБ-ын тайланд хамгаалах малгайн хэрэглээг нэмэгдүүлснээр мотоциклтой ЗТО-д холбогдож амь насаа алдах эрсдлийг 40%-иар, гэмтэх эрсдэлийг 70%-иар бууруулах боломжтой гэж зөвлөдөг. Мөн өдрийн цагаар мотоциклийн их гэрлийг асааж хөдөлгөөнд оролцох ёстой талаар улс орнуудын дотоодын хууль тогтоомжид тусгах нь мотоциклийг бусад төрлийн тээврийн хэрэгслийн жолооч нар урьдчилан харах боломжийг бүрдүүлж осолд өртөх эрсдэлийг бууруулдаг байна.

ДЭМБ-ын судалгаагаар гишүүнээр элссэн 169 улсаас 74 улсад хамгаалах малгай заавал өмсөх талаар өөрийн дотоодын эрх зүйн актад тусгасан байдаг бол үлдсэн улс орнууд хуулиндаа бүрэн дүүрэн тусгаагүй буюу зорчигчийг зүүхийг шаардаагүй, хамгаалах малгайн стандартгүй байх жишээтэй байна гэжээ.

Ази тив нь газар нутаг хүн амын тоо хэмжээнээс шалтгаалан мотоциклийн хэрэглээгээр дэлхийд дээгүүрт тооцогддог. Тиймээс өөрсдийн уламжлал, нийгмийн хэрэгцээ шаардлагад нийцүүлэн өөр өөрсдийн дүрэм аюулгүй байдлын зааварчилгаа хууль эрх зүйн зохицуулалтыг хийж хөгжүүлж иржээ. Жишээлбэл:

Тайланд улс:

Тайланд улсад 2012 онд ЗТО-ын улмаас амиа алдсан хүмүүсийн тоо жилд 100,000 хүн амд 36,2 тохиолдол бүртгэгдэж байсан нь Зүүн өмнөд Азийн улс орнуудаас хамгийн өндөр үзүүлэлттэй байжээ. 1996 онд анх мотоциклийн жолооч хамгаалах малгай өмсөх, 2007 оноос мотоциклоор зорчигч нарыг хамгаалах малгай заавал өмсөж хөдөлгөөнд оролцохыг хуульчилж өгчээ. Энэ хууль хэрэгжиж эхэлснээр 1994 онд мотоциклийн жолооч нарын 5% нь хамгаалах малгай хэрэглэдэг байсан бол хууль

¹¹ Global status report on road safety 2018

хэрэгжиж эхэлсэн 1996 оноос хойш 1 жилийн дараа буюу 1997 онд жолооч нарын хамгаалах малгай хэрэглэх хэрэглээ 23% болж нэмэгдэж байсан байна.

Япон улс:

Тус улсын хувьд 2018 онд ЗТО-ын улмаас амь насаа алдсан иргэдийн тоог 162 буюу 4,4%-иар бууруулж 3532 болгосон нь 1948 оноос хойш хамгийн бага төвшинд хүрсэн. Тэд ЗТО-ыг бууруулж чадсан гол хүчин зүйл нь ЗХАБ-ын сургалтыг эрчимжүүлж, замын хөдөлгөөнд оролцогч нарын боловсрол, мэдлэгийг дээшлүүлсэн, мөн замын хөдөлгөөний дүрмийн зөрчлийг илэрсэн тухай бүрд таслан зогсоох арга хэмжээ авч, хяналт шалгалтыг сайжруулсны үр дүн гэж ЗГ-аас нь дүгнэжээ. ЗТО-ын улмаас амь нас нь хохирох явдал 1970 онд 16765-д хүрч байсан бол жил ирэх тусам бууруулах зорилтыг тус улсын ЗГ-аас 2020 он гэхэд ЗТО-оор амь насаа алдах тоог 2500 болгохоор зорилт тавьж ажиллаж байна.

Япон улсад нэг мотоцикл дээр 2-оос илүү хүн зорчихыг хориглодог. Зарим тохиолдолд ардаа зорчигчтой явахыг хориглосон заалтууд ч ЗХД-д тусгагдсан байдаг байна. Тухайлбал: Хурдны замаар мотоциклтой хөдөлгөөнд оролцох жолоочийн доод нас 20 байх бөгөөд сүүлийн 3 жил мотоцикл жолоодож бусад төрлийн замаар хөдөлгөөнд оролцож байсан туршлагатай байх ёстой гэх мэтчилэн мотоциклийн жолоочид олон шалгуур шаардлага тавьж мөрдүүлдэг байна.

Сингапур улс:

Сингапурт мотоциклтой холбоотой ЗТО-ын тоо 1998-2000 он хүртэл өсч байгаад 2007 он хүртэл бага зэрэг буурсан. 2007 онд 160797 ЗТО бүртгэгдсэн байна. Сингапурт 1994 оноос хойш 2 дугуйтай мотоциклоор амь нас, эрүүл мэндээрээ хохирох иргэдийн тоо буурч байна. 1994 онд 1567 хүний амь нас мотоцикл холбогдсон ослын улмаас хохирч байсан бол 2008 онд мотоцикл холбогдсон 886 ЗТО гарч 567 хүний амь нас хохирсон тоо мэдээ байна.

ДЭМБ-аас гаргасан судалгаагаар осол гэмтлийн улмаас амь насаа алдаж байгаа хүмүүсийн 50% орчим нь ЗТО-ын улмаас амь насаа алддаг гэсэн судалгааг гаргасан. Уг судалгаанд ЗТО-ын улмаас амь нас нь хохирсон иргэдийн хөдөлгөөнд оролцсон хэлбэр, зорчиж явсан тээврийн хэрэгслийн төрөл зэргийг шалгуур болгон үзэхэд мотоциклийн улмаас амь нас нь хохирсон хүн нийт нас баралтын 23%, явганаар хөдөлгөөнд оролцож яваад амь нас нь хохирсон хүний тоо 22%, унадаг дугуйгаар хөдөлгөөнд оролцож яваад амь нас нь хохирсон хүний тоо 5%-ийг эзэлсэн тоо баримт байна.

Америкийн Нэгдсэн Улс:

Гадны улс орноос импортлох мотоцикл нь АНУ-ын Хүрээлэн буй орчин хамгааллын агентлаг (EPA) болон Тээврийн газар (DOT)-ын стандарт, дүрэм, журамд нийцсэн байх ёстой.

ЕРА -ын стандарт, журмын агуулга, шаардлага: Импортын мотоциклийн хөдөлгүүрээс ялгарах утаан дахь тортог, хорт бодис хаягдлын зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээг стандартчилж зааж өгсөн. Цэвэр агаарын тухай хуулийн 202-р хэсэгт мөн тухайн хэмжээг зааж өгсөн.

Тээврийн газар (DOT)-ын стандарт, журмын агуулга, шаардлага: Импортын мотоциклийн аюулгүй байдлын хүрээнд заавал шалгах ёстой эд ангийн ажиллагаа, бүрдэлд тавих шаардлагыг зааж өгсөн. Үүнд:

1. Тоормосны хоолой	6. Дугуй ба обуд
2. Арын харах толь	7. Цацруулагч ба чийдэн
3. Тоормосны шингэн	8. Салхины шил (шиллэгээний материал)
4. Хяналт ба дэлгэц	9. Тээврийн хэрэгслийн таних дугаар (VIN)
5. Тоормосны систем	

Үйлдвэрлэгчийн шошгонд тавигдах шаардлага: Мотоцикл үйлдвэрлэгчид бүр өөрсдийн мотоциклын загвар, төрлөөс хамааруулж аль нэг хэсэгт (суудлын дор, арал их бие гэх мэт) арилахгүй, үл авагдах байдлаар дараах мэдээллийг агуулсан пайз заавал байрлуулсан байх ёстой. Үүнд:

1. Үйлдвэрлэгчийн нэр
2. Үйлдвэрлэсэн он, сар
3. Нийт тэнхлэгийн жингийн үнэлгээ
4. Тээврийн хэрэгслийн таних дугаар (VIN)
5. Тээврийн хэрэгслийн ангиллын төрөл
6. Худалдах хуудас/гарал үүсэл
7. тээврийн хэрэгслийн нийт жингийн үнэлгээ.

Дээрх үндсэн 3-н шаардлагыг хангаагүй импортын мотоциклийг шууд устгах эсвэл буцаах хуулийн зохицуулалт мөрдөгдөж байна.

БҮЛЭГ 7. САНАЛ ЗӨВЛӨМЖ

Судалгааны үр дүнд дараах санал зөвлөмжийг хүргүүлж байна. Үүнд:

1. Малчин өрхийн мотоциклийн хэрэглээ болон импортоор орж ирж буй мотоциклийн тоо жилээс жилд өсч, ашиглагдаж байгаа мотоциклийн ихэнх нь улсын дугааргүй байгаа тул импортолж байгаа байгууллага нь улсын дугаартай мотоцикл худалдах боломжийг бүрдүүлэх шаардлагатай байна. Үүний тулд Автотээврийн хэрэгслийн бүртгэл хөтлөх, улсын дугаар олгох журамд “Тээврийн хэрэгслийн улсын дугаарын тэмдэг” MNS4410-2-2017 стандартын мотоциклтэй холбогдох заалтыг мөрдөхөөр өөрчлөлт оруулж улсын дугаартай мотоцикл борлуулж бүртгэлжүүлснээр хяналт тавих боломж бүрдүүлэх юм.
2. Мотоцикл эзэмшигч иргэдэд ЗХАБ-ыг хангах чиглэлээр эрх үүргээ төдийлөн сайн ухамсарлаагүй байгаа учраас малчдын ихэвчлэн хэрэглэдэг мэдээллийн сувгуудыг ашиглан мэдээлэл сурталчилгааны ажлыг идэвхжүүлэх.
3. Мотоциклоор үйлдэгдсэн нийт ослын дийлэнх хувь нь онхолдох осол давамгайлж иргэд биеийн толгой, цээж, гар, хөлийн орчимд голчлон гэмтэл авдаг тул хамгаалах хэрэгслийн /малгай/ хэрэглээний соёлыг нэмэгдүүлэх талаар арга хэмжээ авах,
4. Мотоцикл болон сэлбэг хэрэгсэл худалдаалагч ААН болон иргэдэд тавих хяналтыг дээшлүүлэх
5. Мотоцикл голлон хэрэглэгч малчин иргэд нь тээврийн хэрэгслийн бүрэн бүтэн байдлаа хангадаггүй, тухай бүрт засвар үйлчилгээг баталгаат сэлбэгээр засварладаггүй нь осол аваар гарахад тодорхой хувиар нөлөөлж байгаа учир дэлхийн худалдааны байгууллага болоод хятад монголын худалдааны хэлэлцээрт мотоцикл болон сэлбэг хэрэгслийг хилээр нэвтрүүлэх талаарх баримт бичгийг боловсруулан хүргүүлэх.
6. Автотээврийн хэрэгслийг техникийн хяналтын үзлэгт оруулах давтамж, оношилгооны төлбөрийн хэмжээг шинэчлэн батлах тухай - **ЗАСГИЙН ГАЗРЫН 2016 ОНЫ 213 ДУГААР ТОГТООЛЫН 2-Т ЗААСНААР** Автотээврийн хэрэгслийг үйлдвэрлэсэн оноос хойшхи 2 жилд техникийн хяналтын үзлэгт оруулахгүйгээр зөвхөн автотээврийн хэрэгслийн тооллогод хамруулж байсугай гэж заасантай холбоотой техникийн хяналтын үзлэгт хамрагддаггүй байна. Тиймээс мотоциклийн насжилттай уялдуулан Засгийн газрын 2016 оны 213 дугаар тогтоолын 2-р заалтад нэмэлт заалт оруулан мотоциклийг бүрэн бүртгэлжүүлэн хяналт тавьсанаар техникийн бүрэн бус байдлаас шалтгаалсан осол тодорхой хэмжээгээр буурах боломжтой гэж үзэж байна.
7. Олон улсын стандартчиллын байгууллага (ISO)-аас боловсруулсан мотоцикл, мопедтой холбоотой 43.140 бүлгийн 89 стандарт болон WP29-н “L” төрөл ангилал буюу мотоциклийн төрөл ангиллын 31 шаардлага нийт 120 эрх зүйн баримт бичгүүдээс шууд авч ашиглах бүрэн боломж байна.

БҮЛЭГ 8. ХАВСРАЛТ МАТЕРИАЛЫН ЖАГСААЛТ

8.1 Автотээврийн хэрэгслийн техникийн хяналтын үзлэг хийх заавар. Ерөнхий шаардлага MNS 5011:2020

8.2 MNS ISO 5751-2:2016 Мотоциклын резин дугуй ба обуд (метрийн цуврал). 2-р хэсэг: Резин дугуйны хэмжээ ба даац

8.3 MNS 6629:2016 Автотээврийн хэрэгсэл. Мотоцикл, мопедын жолооч болон зорчигчийн хамгаалах малгай, шилэн нүүрэвч

8.4 MNS ISO 6725:2016 Авто тээврийн хэрэгсэл. Хоёр дугуйтай мопед болон мотоциклын хэмжээс. Нэр томъёо ба тодорхойлолт

8.5 Мотоцикл хэрэглэгчдийн талаарх мэдлэг, хандлага, дадлыг тодруулах сэтгэл ханамжийн судалгааны тайлан